

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

10.03.2021–16.03.2021
Avaliku teabe seadus, § 35 lg 2 p 2

Olmejäätmete hulgas olevate biojäätmete ringlussevõtt

*Kas biojäätmete ringlussevõtt on suurenenud ja mis
on ringlussevõtu peamised takistused?*

Riigikontrolli aruanne Riigikogule
Tallinn, 10. märts 2021

Kaanefoto: Teet Malsroos, Õhtuleht, Scapix Baltics

Olmejäätmete hulgas olevate biojäätmete ringlussevõtt

Kas biojäätmete ringlussevõtt on suurenenud ja mis on ringlussevõtu peamised takistused?

Kokkuvõte ülevaate tulemustest

Mida me vaatasime?

Riigikontroll vaatas, mida Keskkonnaministeerium ja teised riigiasutused on teinud, et biojäätmeid (eelkõige toidujäätmeid) võetaks ringlusse rohkem, mis suurendaks ühtlasi kogu olmejäätmete ringlussevõttu.

Miks on see maksumaksjatele oluline?

Jäätmeid on vaja ringlusse võtta selleks, et mitte raisata loodusressursse ja saastada keskkonda. Biojäätmed sisaldavad toitaineid, millest tehtud komposti kasutamine aitab suurendada mullaviljakust. Samuti saab biojäätmeist toota biogaasi, mis võimaldab asendada taastumatuid energiaallikaid.

Mida rohkem biojäätmeid muudest jäätmetest eraldi kokku kogutakse ja uuesti ringlusse võetakse, seda vähem jõuab neid põletusse ja ladestamisele, s.t toitained ja energia ei lähe raisku ning ka muid jäätmeid on kergem ringlusse võtta, kui need ei ole määrdunud. Biojäätmete eraldi kogumine ja neile kasutusvõimaluste leidmine aitaks vähendada kogu jäätmekäitlusega seotud kulusid.

2020. aastal pidi Eesti võtma olmejäätmeist ringlusse 50%, 2025. aastal peab ringlusse jõudma 55% ja 2035. aastal juba 65%. 2019. aastal võeti olmejäätmeid ringlusse 31% ja see on püsinud samal tasemel ligi viimased 10 aastat. Kuna olmejäätmeist moodustavad 1/4 biojäätmed, on oluline just need jäätmed eraldi kokku koguda ja ringlusse võtta, et saavutada olmejäätmete ringlussevõtu eesmärgid.

Aastatel 2014–2020 suunati ringmajanduse valdkonda Euroopa Liidu raha ligikaudu 81 miljonit eurot, sellest 12 miljonit jäätmevaldkonda. Lisaks anti keskkonnaprogrammi kaudu Eesti maksumaksja raha jäätmevaldkonda 7,25 miljonit eurot. Aastatel 2021–2027 on kavas Euroopa Liidu raha kasutada kogu ringmajanduse (sh jäätmekäitluse) edendamiseks samas suurusjärgus ning anda 3 miljonit eurot heitmekaubandusest saadavast tulust omavalitsustele, et nad saaks arendada jäätmete liigiti kogumise taristut.

Mida me ülevaate koostamise tulemusena tähele panime?

Aastaks 2025 tuleb Eesti riigil olmejäätmete ringlussevõttu kahekordistada, et saavutada eesmärk võtta ringlusse 55% olmejäätmeid. Ligi viimase kümne aasta jooksul ei ole Eesti olmejäätmete käitlus paremaks muutunud. 2019. aastal on olme- ja sealhulgas biojäätmete teke ning ladestamine küll vähenenud, aga jäätmete ringlussevõtt ei ole kasvanud.

Puudub kava, kuidas kohe olukorda parandada. Eesmärgi mittetäitmise korral võib Eestit oodata Euroopa Liidu n-ö jäätmetrahv.

Keskkonnaministeerium on valinud olmejäätmete ringlussevõtu raporteerimisel varasemast erineva arvestusmetoodika, et pääseda Euroopa Liidu võimalikust trahvist, ning tellinud mitmeid lisauuringuid olukorra analüüsimiseks ja parendamiseks, et saavutada ringlussevõtu eesmärgid 2025. aastaks. Ent vaja oleks kohe arendada tulemuslikumalt ringlussevõtu võimsust, tekitada nõudlus biojäätmetest toodetavate saaduste järele ja edendada liigiti kogumist. Selleks tuleb kõrvaldada järgmised takistused.

- **Biojäätmete ringlussevõtu olemasolevad ja ka kavandatavad võimalused ei ole piisavad, et võtta ringlusse kõik tekkivad biojäätmed (eelkõige toidujäätmed). Toetama peaks tegevusi, mis aitavad kõige tõhusamalt biojäätmeid ringlusse võtta ning millega tagatakse neist saadud kvaliteetsete toodete kasutuselevõtt.**

Aastal 2019 tekkis 122 000 t biojäätmeid. Keskkonnaministeeriumi andmetel on võimalik toidujäätmeid kompostida või neist biogaasi toota hetkel maksimaalselt ligi 37 500 t/a. Lisaks on võimalik käidelda 57 000 t/a aiapäätmeid. Ühest küljest ei ole see võimsus piisav, et võtta ringlusse kõiki tekkivaid biojäätmeid, teisalt ei kasutata tegelikkuses ka olemasolevat võimsust ära – tekkinud biojäätmetest on võetud ringlusse vaid 11% (13 900 t), valdav osa sellest kompostitakse. Vaid 10 000 – 11 000 tonni komposti sertifitseeritakse, s.t veendutakse, et see vastab kindlatele nõuetele.

Ringlussevõtu edendamiseks on riik 2018. aastal eraldanud toetust biojäätmete käitlemise tehase rajamiseks (20 000 t biojäätmete ringlusse võtmiseks) ning kodumajapidamistes kompostimiseks. Riigi toetus kodus kompostimisele on positiivne, kuna jäätmed ei jõua siis segaolmejäätmete sekka. Teisalt on oluline tagada, et kompostimine toimuks kvaliteetselt ja saadust ka kasutatakse. Vastasel juhul ei toimu nende jäätmete ringlussevõttu ning keskkonnale tekitatakse pigem kahju.

- **Ei ole soodustatud nõudlust biojäätmetest tehtavate toodete järele ega väärtustatud biojäätmete jõudmist uuesti ringlusse.** Biojäätmete käitlemise kulud on praegu veel suuremad kui saadav tulu. Seda ka põhjusel, et käitlusmahud on väikesed ning toodete järele puudub nõudlus.

Biojäätmete liigiti kogumine ja käitlusvõimaluste olemasolu on väga oluline eeldus nende ringlussevõtuks, kuid samavõrd on oluline, et riik ja omavalitsused ise oleksid eeskujuks biojäätmetest toodetud toodangu kasutamisel ning soodustaks nõudluse tekkimist. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on biogaasi tootmisele määranud taastuenergiatoetuse, kuid biojäätmetest tehtud komposti kasutamisele eelist antud ei ole.

Nii Keskkonnaministeerium kui ka Maaeluministeerium peaksid lisaks sellele, et toitujäätmete teket vältida, panustama ka sellesse, et neist jäätmetest tehtav kompost jõuaks tagasi põldudele väärtuslike

toitainetena (mis asendavad ka tehiseväetisi ja parandavad mulla omadusi). Maaelu arengukava meetmete kaudu on võimalik soodustada biojäätmetest toodetud komposti kasutamist, seda hetkel aga tehtud ei ole. Biojäätmekomposti kasutamisele annaks tõuke ka see, kui selle kasutust nõutaks teedehitus- ja haljastusvaldkonnaga seotud hangetes.

- **Keskkonnaministeerium ei ole suutnud motiveerida omavalitsusi biojäätmeid liigiti koguma ja ringlusse suunama. Seetõttu kogutakse biojäätmeid korraldatud jäätmeveo raames liigiti vaid veidi enam kui pooltes omavalitsustes.**

Keskkonnaministeeriumi hinnangul takistab biojäätmete suuremat ringlussevõttu eelkõige omavalitsuste kesine tegevus jäätmehoolduse korraldamisel ja biojäätmete liigiti kokkukogumisel. Sel põhjusel soovitakse ka jäätmeseadusesse lisada nõue, et hiljemalt alates 2024. aasta algusest peavad omavalitsused korraldama biojäätmete tekkekohalt eraldi kokkukogumise korraldatud jäätmeveo raames.

Samas on biojäätmete liigiti kogumise nõue olnud õigusaktides juba aastaid. Õigusakte ei ole suudetud piisavalt jõustada ja omavalitsusi motiveerida biojäätmete käitlusesse rohkem panustama. Keskkonnanvesteeringute Keskus on küll toetusi andnud jäätmejaamade rajamiseks, kuna aga kodumajapidamistes tekkivaid biojäätmeid neis üldjuhul ei käidelda (v.a suuremad prügilad ja käitluskeskused), siis biojäätmete eraldi kokkukogumisse ja ringlussevõttu on nende panus kesine.

Lisaks täheldas Riigikontroll järgmist.

- **Uuenduslikel biojäätmete ringlussevõtu lahendustel on raske turule pääseda.** Lisaks enim levinud biojäätmete ringlussevõttutoimingule – kompostimisele – on biojäätmetest võimalik toota ka gaasi, biojäätmeid fermenteerida, termokeemiliselt gaasistada, toota uusi aineid jms. Uudsete mooduste kasutuselevõttu takistab uudne tehnoloogia ja kogemuste vähesus, teisalt aga jäätmete kesine kättesaamine.

Kaaluda tasub mõnede õiguslike piirangute likvideerimist (nt võiks lihtsustada tootlustusasutustel kompostimist, teha erandeid korraldatud jäätmeveos, tunnustada biojäätmetest tehtud toodangut). Riik peaks igati soodustama uuenduslike lahenduste kasutamist ja seejuures ka aktsepteerima (nt rahastamisel) sellega kaasnevat riske.

- **Keskkonnaministeerium soovib pikendada vana jäätmekava kehtivust ning enne aastat 2023 ei ole plaanis põhimõttelisi muudatusi olme- ja sealhulgas biojäätmete ringlussevõttuga seoses.**

Aastate 2014–2020 jäätmekava eesmäärke ei ole biojäätmete osas saavutatud, kuigi juba selle koostamisel viidati, et biojäätmeid kogutakse liigiti kokku liiga vähe. Euroopa Komisjon on teinud Eestile korduvalt ettepanekuid, sh teinud 2018. aastal varajase hoiatuse jäätmedirektiivide nõuete mittetäitmise kohta. Mitmeid viidatud puudusi lootis Keskkonnaministeerium lahendada seaduste eelnõudega, mille menetlemine on aga takerdunud Riigikogus.

Ringlussevõtu eesmärkide saavutamise võimalusi analüüsitakse 2021. aastal valmivates uuringutes ning edasised tegevused nii jäätme- kui ka ringmajanduse kohta kavandatakse alles 2022. aasta lõpuks, kus need teemad integreeritakse valmivasse keskkonnavaldkonna arengukavva.

Keskkonnaministri kommentaar: Keskkonnaministeerium on nõus, et biojäätmete ringlussevõtt on oluline, ent seni on biojäätmete liigiti kogumine ja ka ringlussevõtt olnud oodatust väiksem. Biojäätmete liigiti kogumise edendamine ja ringlussevõtu suurendamine on üks Keskkonnaministeeriumi olmejäätmevaldkonna prioriteete ja töötatakse selle nimel, et pidevalt ja kohe olmejäätmete ringlussevõtu olukorda parandada. Sel eesmärgil on menetluses jäätmeseaduse ja pakendiseaduse muutmise eelnõu, toetatakse biojäätmete ringlussevõttu ja liigiti kokkukogumist. Oluliseks peetakse koostööd omavalitsustega ja sel teemal suheldakse nendega tihedalt.

Maaeluministri kommentaar: Maaeluministeerium tõi välja, et põllumajandustootjad on leidnud, et komposti kasutamine põldudel ei ole suurte kulude (eelkõige transpordikulude) tõttu tasuv. Kuigi riik on välja töötanud biolagunevatest jäätmetest komposti tootmise nõuded, takistab komposti kasutamist ka see, et selle kvaliteedis ei saa olla kindel. Maaeluministeerium leiab, et enne komposti kasutamise soodustamist põllumajanduses on vaja veenduda selle kvaliteedis ja täielikus ohutuses ning seetõttu ei piisa komposti kasutamise soodustamiseks ainult toetusest.

Toidujäätmetest toodetud komposti võiks kasutada eelistatult eelkõige haljastuses, teedeehituses ja iluaianduses (sh taimede ettekasvatus) ning puukoolides. Maaeluministeerium nõustub, et toetama peaks kohalikke lahendusi ja ka muid uuenduslikke lahendusi, mis aitavad jäätmeid ringlusse võtta.

Sisukord

Olmejäätmete ja neis sisalduvate biojäätmete teke ning käitlus	8
Biojäätmete käitlemine Eestis	8
Biojäätmete käitlemise eripärad	11
Biojäätmete ringlussevõtu olulisus ja seosed teiste valdkondadega	13
Riigi tegevus biojäätmete tekke vähendamisel ja ringlussevõtul	16
Biojäätmete tekke vältimine ja vähendamine	17
Biojäätmete liigiti kogumine	19
Biojäätmete ringlussevõtt	22
Biojäätmetest tehtud toodetele nõudluse tekitamine	27
Biojäätmete käitlust käsitlevad Euroopa Komisjoni soovitused Eestile	29
Keskkonnaministeeriumi ja Maaeluministeeriumi kommentaarid ülevaatele	32
Ülevaate iseloomustus	34
Riigikontrolli varasemaid auditeid olme-, sh biojäätmete valdkonnas	36
Lisa. Euroopa Komisjoni varajase hoiatuse aruande ettepanekud Eestile jäätmeid käsitlevate Euroopa Liidu õigusaktide rakendamise kohta ja Keskkonnaministeeriumi kommentaarid (02.10.2020)	37

Olmejäätmete ja neis sisalduvate biojäätmete teke ning käitlus

Teadmiseks, et

Euroopa Liidu riikides on olmejäätmete hulgas toidu- ja aiapäätmeid keskmiselt 34% (2017).

Allikas: Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#), lk 6

Olmejäätmed – kodumajapidamises, kaubanduses, teeninduses või mujal tekkinud samalaadsed jäätmed.

Biojäätmed – kodumajapidamiste aia- ja toidujäätmed, jaemüügikohas ja toitlustusasutuses tekkinud toidujäätmed ning samalaadsed toiduainetööstuse jäätmed.

Allikas: jäätmeseadus (§ 7; § 5¹)

Bioloogiline ringlussevõtt – jäätmete biolagunevate osade lagundamine kontrollitavates tingimustes ning mikroorganismide abil, et saada stabiliseeritud orgaanilisi jääkmaterjale või metaani. Jäätmete prügilasse ladestamine, pinnasetöödeks kasutamine ega põletamine ei ole ringlussevõtt.

Allikas: jäätmeseadus, § 15

Teadmiseks, et

I meetodi kohaselt arvestatakse jäätmete ringlussevõttu üksnes kodumajapidamistes tekkinud paberi ja kartongi, plasti, klaasi ja metall suhtes.

IV meetod võtab lisaks arvesse ka samade olmejäätmete tekke ja ringlussevõtu ettevõtetes, kontorites, toitlustuses jms ning muude olmejäätmete, sh bio-, tekstiilijäätmete jms tekke kodumajapidamistes.

Biojäätmete käitlemine Eestis

2019. aastal tekkis Keskkonnaagentuuri andmetel Eestis 490 000 tonni **olmejäätmeid**, see on 45 000 tonni vähem kui 2018. aastal. Eelnevatel aastatel on olmejäätmete teke aga järjepidevalt kasvanud. 25% (122 000 t) neist moodustavad **biojäätmed**², millest omakorda enamik on toidujäätmed ja väiksem osa aiapäätmed.³ See on sarnane Euroopa keskmisega.⁴ Suurem osa toidujäätmeist (2/3) tuleb kodumajapidamistest, ülejäänud kaubandusest ja toitlustusasutustest. Biojäätmete osakaal olmejäätmete hulgas ning nende **ringlussevõtt** on püsinud muutumatuna ligi viimase kümne aasta jooksul (vt joonis 1).
- Eesti olmejäätmete ringlussevõtt – 31% – jääb kaugemale seatud eesmärgist võtta 2020. aastaks 50% olmejäätmeid ringlusse. Selleks, et pääseda võimalikust Euroopa Liidu jäätmetrahvist⁵, valis Keskkonnaministeerium 2019. aasta oktoobris seni andmete esitamiseks kasutatud arvestusmeetodi asemel teise meetodi (I meetod), mis mitmeid olmejäätmeid, näiteks biojäätmeid, ei hõlma. Selle tulemusena raporteeriti Euroopa Komisjonile, et 2017. aastal võeti ringlusse 52% olmejäätmeid. 2019. aastal oli selle meetodi kohaselt olmejäätmete ringlussevõtt 65%.
- Ringlussevõtu meetodika on seni olnud iga liikmesriigi enda otsustada ja meetodi muutmine ei ole vastuolus direktiividega. Kuid Riigikontroll juhib tähelepanu, et aastaks 2025, mil olmejäätmeid tuleb ringlusse võtta juba 55%, peavad kõik liikmesriigid kasutama IV meetodiga sarnast meetodit. Seepärast kasutab Riigikontroll käesolevas ülevaates IV meetodika kohaseid tulemusi ning lähtub sellest, et 2025. aastaks peab Eesti olmejäätmete ringlussevõttu suutma kahekordistada.

¹ Uue jäätmeseaduse muutmise eelnõuga soovitakse biojäätmete mõistet täiendada: biojäätmete hulka arvestatakse edaspidi ka büroodes ja hulgimüügi ettevõtetes tekkinud toidu- ning köögijäätmed.

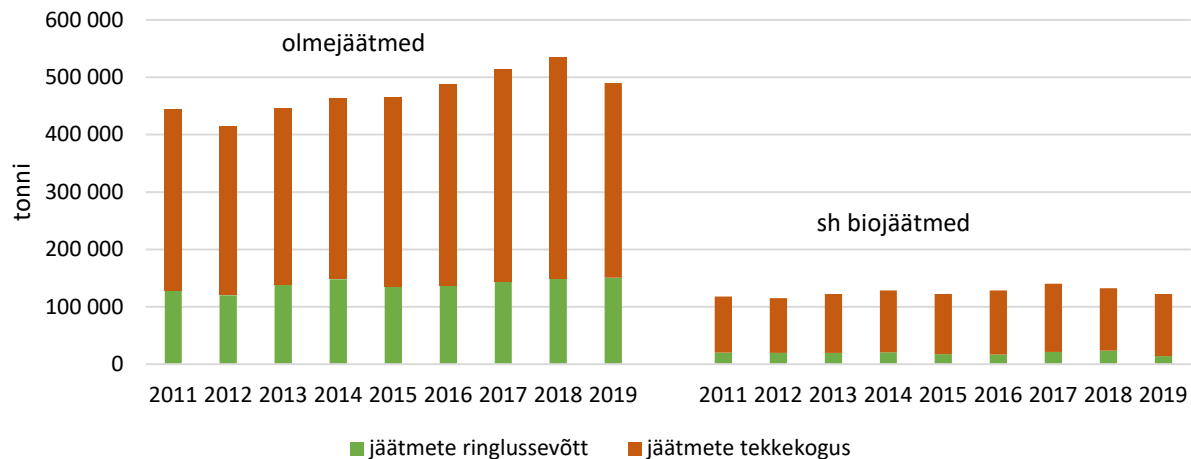
² Selles aruandes kasutatakse biolagunevate köögi- ja sööklajajäätmete (jäätmekood 20 01 08)) ühisinimetajana mõistet **toidujäätmed** ja aia- ja haljastujäätmete (jäätmekood 20 02 01) ühisinimetajana mõistet **aiapäätmed**. Olmejäätmete hulgas olevate toidu- ja aiapäätmete koondmõistena kasutatakse terminit **biojäätmed**. Selle alla ei kuulu muud biolagunevad jäätmed (nt paber ja puit). Keskkonnaministri 14.12.2015. a määrus nr 70 „[Jäätmete liigitamise kord ja jäätmenimistu](#)“.

³ SEI Tallinn, 2020. [Segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguste uuring](#).

⁴ Trinomics, 2020. [Emerging Challenges of Waste Management in Europe. Limits of Recycling](#) (lk 18).

⁵ [Eesti loodab arvutusmeetodi muutmisega jäätmetrahvist pääseda](#). ERR, 08.10.2019.

Joonis 1. Olmejäätmete ja nende hulgas olevate biojäätmete teke ning ringlusse võtmine aastatel 2011–2019

Allikas: Riigikontroll Keskkonnaagentuuri andmetel

Segaolmejäätmed – (ehk prügi) on jäätmed, mida ei ole kogutud liigiti, või nende sortimisjääk.

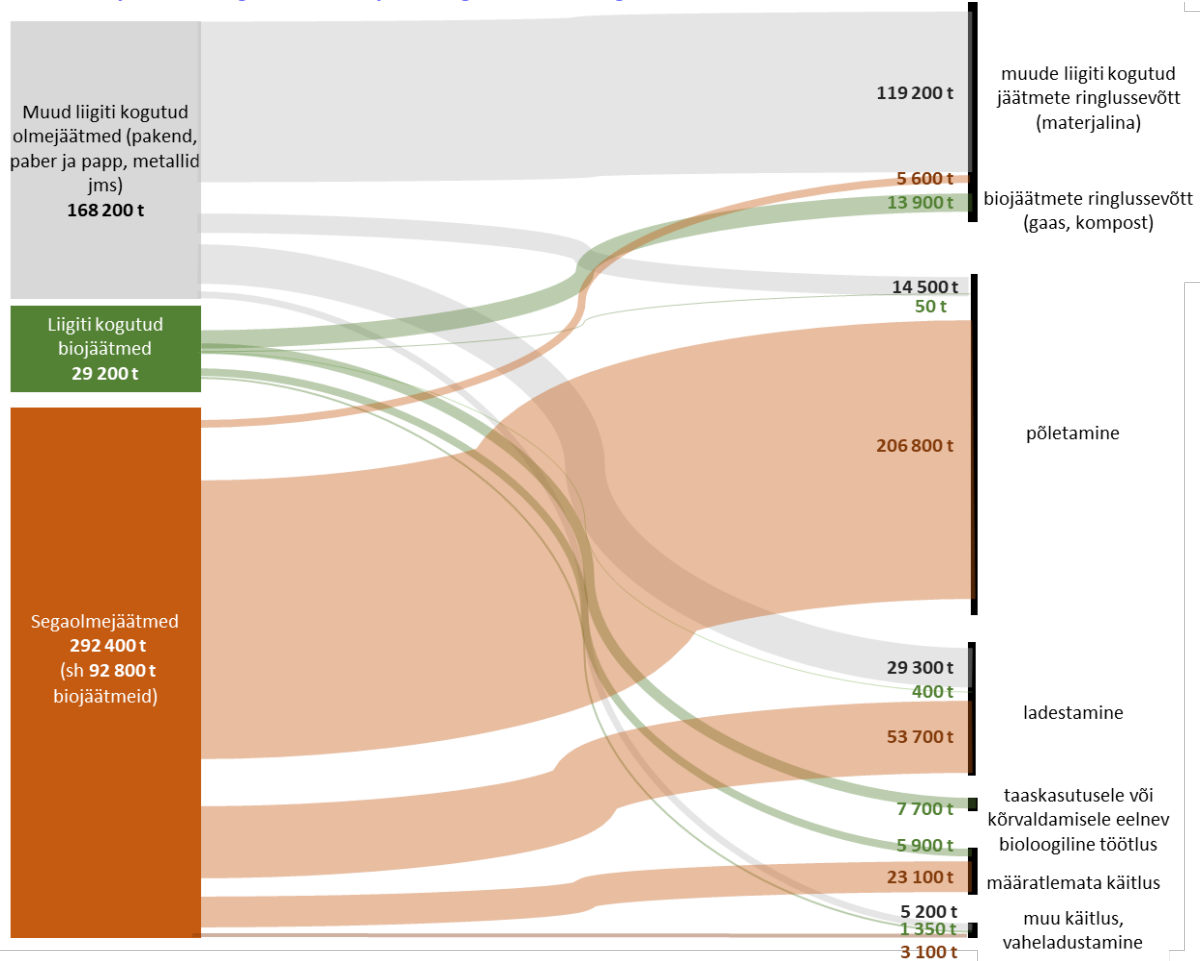
4. Biojäätmeid on küll ligi viimase 10 aasta jooksul paremini liigiti kokku koguma hakatud, kuid see on kõigest veerand (29 200 t) 2019. aasta kõigest olmejäätmete hulgas olevatest biojäätmetest (122 000 t). Enamik biojäätmeid koguti kokku [segaolmejäätmetena](#) ja moodustavad neist kolmandiku.⁶ Keskkonnaagentuuri (KAUR) andmetel 18% segaolmejäätmetest ladestati ja 70% põletati, ülejäänud jäätmeid on valmistatud ette taaskasutuseks jms või ei ole teada, mis nendega on tehtud (vt joonis 2).

5. Peale selle, et enamik biojäätmetest jõuab segaolmejäätmete hulka, tekitab muret asjaolu, et ka liigiti kogutud biojäätmetest võeti ringlusse vaid alla poole (13 900 t), s.t neist tehti sertifitseeritud komposti või biogaasi. 2019. aastal võeti kõigest biojäätmetest ringlusse vaid 11%, mis on 7% võrra vähem kui 2018. aastal. Selle põhjuseks on olulisel määral see, et muutunud on ringlussevõtu arvestus, mille järgi sertifitseerimata komposti tootmist ei arvestata enam ringlussevõtuna⁷. Teisalt ei ole aga KAURi andmetel täpselt teada, mis on saanud ligikaudu 5900 tonnist liigiti kogutud biojäätmetest.

⁶ Segaolmejäätmete koostise teadasaamiseks korraldatakse uuringuid (vt joonealust viidet nr 3) ja biojäätmete hulk nende hulgas on arvestuslik.

⁷ Ringlussevõtuna ei arvestata enam jäätmete taaskasutamisele eelnevat bioloogilist töötlust (toimingukood R12o).

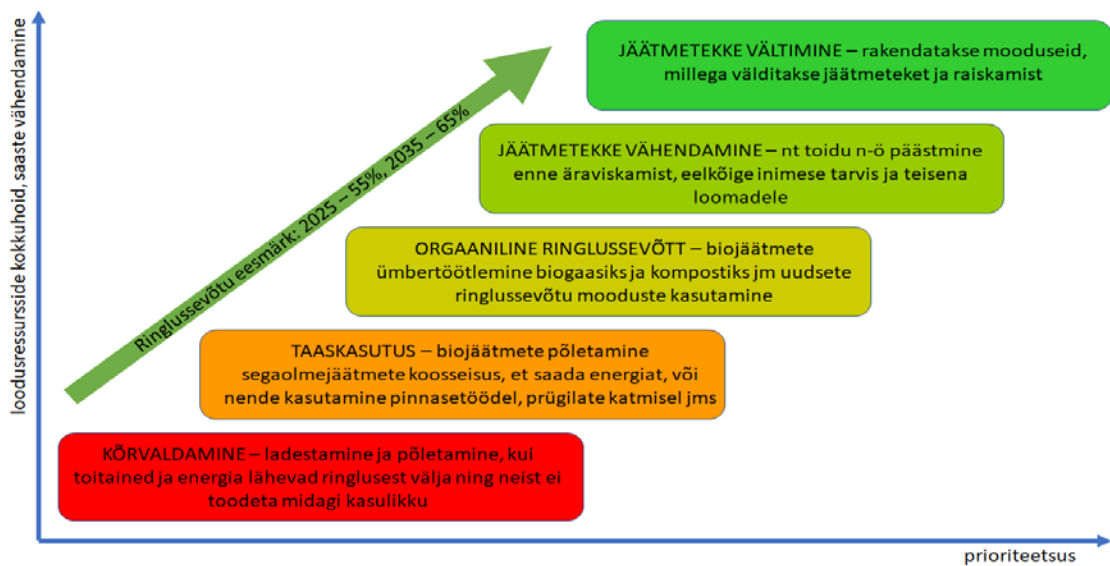
Joonis 2. Olmejäätmete hulgas olevate biojäätmetega tehtud toimingud aastal 2019

Allikas: Riigikontroll Keskkonnaagentuuri andmetel

6. Keskkonna seisukohast on parim moodus jäätmeteket vältida või vähendada ning biojäätmete puhul on parim võtta need ringlusse, kasutades toitained uuesti toidu või energia tootmiseks (vt joonis 3).

Joonis 3. Biojäätmete käitlemise prioriteetsus

Allikas: Riigikontroll

Kompostimine – kontrollitud tingimustes kulgev lagundamisprotsess, milles orgaaniline aine laguneb bakterite ja seente ning muude organismide elutegevuse toimele ühtseks huumusrikkaks materjaliks.

Kompost – kompostimisel tekkinud ebameeldiva lõhnata, huumusrikas ja stabiilne lõppsaadus. Kompost on looduslik väetis.

Allikas: keskkonnaministri 08.04.2013. a määrus nr 7, § 2

7. Keskkonnaministeeriumi andmetel on keskkonnalubadega antud õigus toidujäätmeid (jäätmekood 20 01 08) ringlusse võtta (kompostida ja gaasi toota) kuni 37 500 t/a⁸. Peamiselt saab neid käidelda Tallinnas ja Kesk-Eestis. Saartel, Lääne-Eestis ja Kagu-Eestis napib selleks võimalusi. Lisaks on menetlemisel veel 20 000 t/a toidujäätmete ringlussevõtu loa taotlus. Kokku on seega toidujäätmete ringlussevõtu võimalusi lähiajal loodetavasti üle 57 500 t/a. Ent vaid 10 000 tonnist biojäätmeist toodetakse sertifitseeritud **komposti** (vt p-d 69–71). Keskkonnaministeeriumi sõnul toodetakse toidujäätmetest komposti küll rohkem, kuid kuna seda ei sertifitseerita, ei arvestata seda ringlussevõtu hulka.

8. Aiajäätmete (jäätmekood 20 02 01) käitlusvõimsus on Keskkonnaministeeriumi sõnul kuni 57 000 t/a (jäätmelubade kohaselt 94 000 t/a) ning lähiajal lisandub 12 500 t. Aiajäätmete käitlejaid on rohkem kui toidujäätmete käitlejaid, kuid samas on aiapäätmeid olmejäätmete hulgas suhteliselt vähe. Aiapäätmeid kogutakse kokku ka eraldi ning kõike neid ei arvestata siis olmejäätmete hulka.

9. Seega tekib biojäätmeid enam (122 000 t), kui on võimalust neid käidelda, ning samas ei kasutata olemasolevatki käitlemisvõimalust täies mahus ära. Keskkonnaameti andmetel oli 2018. aastal Eestis kaheksa käitlejat, kes **kompostisid** biojäätmeid kokku 16 500 tonni, gaasi tootsid kolm ettevõtet 5500 tonnist biojäätmetest, lisaks võeti pinnase-töötlemiseks ringlusse 600 t biojäätmeid.

10. Hetkel jõuab seega suur osa biojäätmetest segaolmejäätmete hulka, kust neid välja koguda pole võimalik, ja põletatakse koos nendega Iru jäätmejaamas või ladestatakse prügilates. Murettekitav on asjaolu, et viimastel aastatel on segaolmejäätmete ladestamine märgatavalt suurenenud – 2015. aasta 9%-lt 25%-ni 2018. aastal, 2019. aastal 18%.

Biojäätmete käitlemise eripärad

11. Biojäätmete (eelkõige toidujäätmete) käitlemisel tuleb arvestada, et ära visatud jäätmed tuleb suhteliselt ruttu kokku koguda ja käidelda, kuna need hakkavad lagunema ja haisema, on tervisele ohtlikud (putukate, näriliste ja haigustekitajate tõttu) ning neid ei saa seetõttu pikka aega hoida ega ladustada.

12. Jäätmete liigiti kogumiseks on rajatud jäätmejaamu, kuid need asuvad kodumajapidamistest eemal ning ei tegele toidujäätmete kokku kogumisega. Seda põhjusel, et toidujäätmeid tuleb käidelda kohe ja kindlates tingimustes, sh hügieniseerida (nt hävitada kuumusega haigustekitajad), ning oskuslikult (nt õigel hetkel segada). Kui toidujäätmed sisaldavad loomseid kõrvalsaaduseid, tuleb samuti arvestada erinõuetega.⁹ Jäätmejaamades puuduvad üldjuhul vajalikud tingimused ning seetõttu peaks toidujäätmeid kokku koguma pigem eraldi konteineritega korter- ja eramajade ning asutuste lähedal. Küll aga võtavad jäätmejaamad üldjuhul vastu eraldi kogutud aiapäätmeid.

⁸ Selle arvestuses on ka 6000 t toidujäätmete kompostimine Väätsa prügilas. Samas on Keskkonnaameti andmetel Väätsa prügilas tegelikult võimeline kompostima toidujäätmeid umbes 500–600 t/a. Seega on tegelik võimsus veel väiksem.

⁹ Põllumajandus- ja Toiduamet. [Loomsed kõrvalsaadused](#) (vaadatud 22.01.2021).

Aravete biogaasijaam

Foto: Sven Arbet, Maaleht, Scanpix Baltics

Biogaas – gaas, mis on toodetud biolagunevatest jäätmetest, reoveest ja reoveesetest, põllumajandusliku päritoluga jäätmetest ning erinevat päritolu biomassist anaeroobse kääritamise teel.

Biometaan – maagaasi parameetritele vastav gaasiline aine, mida saadakse biogaasist liigosiste eraldamise tulemusena.

Allikas: majandus- ja taristuministri 24.11.2015. a määrus nr 135, § 5

Kääritusjääk ehk digestaat – biogaasi tootmisprotsessi käigus orgaanilise aine anaeroobsel lagundamisel järele jääv materjal. Kääritusjääk saab olla vedel või tahke.

Allikas: keskkonnaministri 08.04.2013. a määrus nr 7, § 2)

Aunkompostimine – kompostimine, mis toimub avatud kuhjades ja kuhu pääseb õhk ligi.

Foto: Elmo Riig, Sakala, Scanpix Baltics

Ringmajandus on majandusmudel, mille eesmärk on säilitada toodete, materjalide ja ressursside väärtust võimalikult kaua, viies need pärast kasutamist tagasi tootetsükliks, pikendades sellega nende n-ö eluiga ning vähendades samal ajal jäätmeteket.

Allikas: [Circular economy: definition, importance and benefits](#), Euroopa Parlament

13. Eraldi kokku kogutud biojäätmete käitlemine võiks toimuda üldjuhul võimalikult tekkekoha lähedal, kuna biojäätmete transport on kallis (toidujäätmed on kaalult rasked võrreldes nt plastpakenditega) ja need võivad häirida inimesi (haisuprobleemid). Ka on mõistlik käitlemise tavapärasest toodangut – nt komposti või gaasi – kasutada tekkekoha lähedal – nt põllu- ja aiamaadel, haljastuses ja teedehituses, kohaliku kütusena.

14. Üldjuhul on kõige keskkonnasäästlikum ringlussevõtumoodus toota biojäätmetest **biogaasi, -metaani**, sest siis saadakse jäätmetest kätte nii väärtuslik gaas (mida saab kasutada kohaliku taastuvenergiaallikana soojuse ja elektri tootmiseks ning mootorkütusena) kui ka **kääritusjääk**, milles on alles toitained ning mida saab kasutada komposti/väetisena põllumajanduses.¹⁰ Võrreldes kompostimisega (nt välistingimustes **aunkompostimine**), on biogaasi tootmine ilmastikukindel, võtab vähem ruumi, on haisuvaba¹¹ ning sel juhul on jäätmeid võimalik käidelda koos teiste biolagunevate jäätmetega (sõnniku, rohtse biomassi, toiduainetetööstuse kõrvalsaaduste, reoveesete jms) (vt p-d 65–67). Samas on biogaasi ja -metaanijaama rajamine kallis (vt p 66 kõrval vasakmärgust).

15. Kompostimise eelis gaasi tootmise ees on aga võimalus käidelda väikseid koguseid ning suhteliselt väike esialgne investeering võrreldes biogaasi (eriti -metaani) tehase rajamisega. Samas vajab ka kompostimine oskusi ja protsessi kontrollimist, et saada kvaliteetne kompost. Kui kompostimine toimub nõuete kohaselt, saab komposti müüa sertifitseeritud tootena ning anda seeläbi sellele lisaväärtus (vt p 71).

16. Võrreldes plasti- või muude pakendijäätmetega on biojäätmete käitlemiseks paremad ja toimivad võimalused olemas ning nende käitlemine sõltub suuresti kohalikest ja riigi otsustest. Liigiti kogutud biojäätmeid käitluseks üldjuhul ei ekspordita¹², seetõttu saab biojäätmete kogumine, käitus ja kasutamine toimuda pigem n-ö kogukondliku ja regionaalse **ringmajanduse** lahendusena kui üleriigilise/rahvusvahelise tegevusena.

17. Näiteks toodetakse Skandinaavia pealinnades Oslos ja Stockholmis biojäätmetest biometaan, mida kasutatakse ühistranspordi gaasibussides ja muude sõidukite kütusena, restoranides toidu tegemiseks, ning kääritusjäätmetest saadud kompost antakse põllumeestele või kasutatakse linnahaljastuses. Selline lahendus aitab saavutada kliimeesmärke, s.t vähendada kasvuhoonegaaside teket, kuna biometaan asendab fossiilseid kütuseid ning jäätmetes olevad toitained ei lähe raisku.

¹⁰ Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (lk 21).

¹¹ Andrzej Jedrczak, 2018. Composting and Fermentation of Biowaste – Advantages and Disadvantages of Processes. [Civil And Environmental Engineering Reports 28 \(4\): 71–87](#); Ahto Oja, 2018. [Gaasidest autokütusena, biogaasi ja -metaani tootmisest](#). MTÜ Eesti Biogaasi Assotsiatsioon, Biometaan OÜ.

¹² Kui eksporditakse või imporditakse segaolmejäätmeid, siis selle koosseisus on alati ka biojäätmeid.

Teadmiseks, et

Stockholmi eesmärk oli aastaks 2020 koguda kokku vähemalt 70% linna toidujäätmeid, millest toodetakse biogaasi. Stockholm soovib aastaks 2040 olla fossiilkütusevaba.

18. Biojäätmetest toodetud kompostiga saab põllumajanduses asendada (mineraalseid) väetisi ja mullaparandusaineid, näiteks turvast. Kompost on väetisega võrreldes vähem happeline, parandab mulla bioloogilisi, keemilisi ja füüsikalisi omadusi, toitaineid eralduvad sellest mulda aeglaselt ja ühtlaselt, kompost suurendab mulla vastupanu tuultele ning vee erosioonile ning kahjuritele ja taimahaigustele.¹³ Biogaasi ja -metaani tootmine asendab fossiilsetest kütustest toodetud energiaallikaid.

19. Kuigi biojäätmed on igapäevaelu loomulik osa ning talu- majapidamistes on neid ikka kompostitud ja mullaviljakuse tarvis kasutatud, tuleb biojäätmetest toodetud komposti ja väetist rohkem kasutama hakata ja selle kasutamist ergutada, sh õpetada, kuidas kodumajapidamises komposti teha.

Biojäätmete ringlussevõtu olulisus ja seosed teiste valdkondadega

20. Riigikontrolli¹⁴ ja ka teiste ekspertide hinnangul tuleb selleks, et saavutada olmejäätmete ringlussevõtu eesmärgi ja hoiduda nn jäätmetrahvist, koguda liigiti kokku eelkõige just biojäätmed, mis moodustavad segaolmejäätmetest kolmandiku.

21. Maailma kogemus näitab, et eraldi on võimalik kokku koguda ja ringlusse suunata lausa 95% biojäätmetest.¹⁵ Euroopas on edukamad biojäätmete eraldi kogujad näiteks Austria, Sloveenia, kelle biojäätmete eraldi kogumise osatähtsus ulatub 80%-ni. Eestis kogutakse liigiti 24% ja ringlusse jõuab 11% biojäätmetest. Ainuüksi biojäätmete 80–90% ringlussevõtt aitaks võtta Eesti olmejäätmetest 50% ringlusse. Biojäätmete eraldi kogumise suur pluss on aga see, et siis ei määrdu teised materjalid ning nõnda saab ka neid enam ringlusse võtta (nt pakendid), kuna puhast materjali on lihtsam ja majanduslikult mõttekam käidelda. Seega on biojäätmete eraldi kogumisel positiivne efekt, mille tulemusena paraneb kogu olmejäätmete liigiti kogumine ja ringlussevõtt.

22. Olmejäätmete ja nende koosseisus olevate biojäätmete käitlus on juhitud riigi 2014–2020 jäätmekavast¹⁶. Juba selle koostamisel märgiti, et

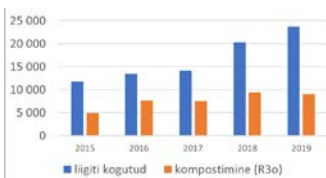
eelseisva perioodi (kuni 2020. aastani) üheks keerukamaks ülesandeks on olmejäätmete ringlussevõtu sihttarvu täitmine. Selleks on vaja oluliselt suurendada olmejäätmetes sisalduvate biolagunevate jäätmete liigiti kogumist ja ringlusse suunamist.

23. Juba kuus aastat tagasi koostatud kavas leiti, et olmejäätmete hulgas sisalduvate biojäätmete liigiti kogumine ja selleks taristu arendamine on viimastel aastatel pigem soikunud, mille põhjuseks on segaolmejäätmete käitlemise suhteliselt väike hind, jäätmetekitajate vähenenud teadlikkus, kuidas jäätmeid liigiti koguda, nõrk järelevalve jäätmekäitluse üle ja puuduv nõudlus komposti järele. Biojäätmete liigiti kogumine on küll

Biojäätmete problemaatika arengudokumentides

Teadmiseks, et

2011. aastal võeti olmejäätmetest ringlusse 27%, 2019. aastal 31%.

Toidujäätmete liigiti kogumine ja kompostimine (t)

Allikas: Riigikontrolli jäätmearuandluse infosüsteemi (JÄTS) andmetel

¹³ Anne Luik, 2016. [Muld ja kompost.](#)

¹⁴ Riigikontroll, 2016. [Riigi ja kohalike omavalitsuste tegevus olmejäätmete kogumisel ja taaskasutusse suunamisel.](#)

¹⁵ Trinomics, 2020. [Emerging Challenges of Waste Management in Europe. Limits of Recycling](#) (lk 19).

¹⁶ Keskkonnaministeerium (2014). [Riigi jäätmekava 2014–2020.](#)

paranenud, kuid ringlussevõtt on endiselt vähene ning mainitud probleemid eksisteerivad ka praegu.

Majanduse kliimaneutraalsus – olukord, kus majandustegevuse käigus ei paisata õhku rohkem kasvuhoonegaase, kui ökosüsteem neid siduda jõuab.

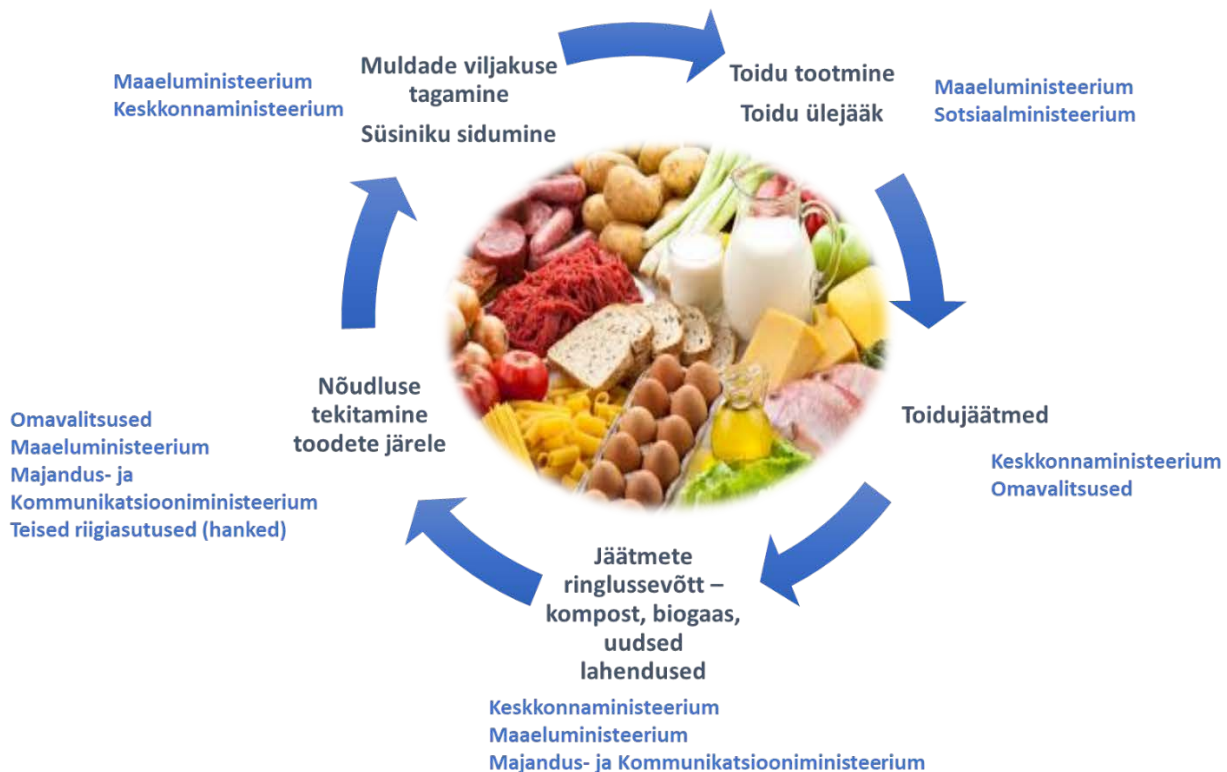
Teadmiseks, et

Soomes on töötanud välja põhjaliku plaani ringmajanduse edendamiseks, kus jäätmekäitlus osana ringmajandusest on seotud riigi konkurentsivõime, ressursside säästliku kasutamise, kliimaneutraalsuse ja kõigi osapoolte kaasamisega.¹⁷

24. Euroopa keskkonnapoliitikas on toimunud viimastel aastatel oluline areng: edendatakse ring- ja biomajandust, püütakse vähendada kasvuhoonegaaside teket ja saavutada **majanduse kliimaneutraalsus**, suurendatud on taastuvenergia kasutamise eesmärke, sõlmitud Euroopa roheline kokkulepe¹⁸ jms, mille järgi ei ole jäätmekäitlus omaette teema, vaid panustatakse suuremate eesmärkide saavutamisse. Seetõttu tasub biojäätmete valdkonna kitsaskohtade lahendamiseks vaadata laiemat teemaderingi kui üksnes olmejäätmete kokkukogumine ja käitlus, mille eest vastutavad peamiselt Keskkonnaministeerium ja omavalitsused.

25. Nii näiteks on mullaviljakuse tagamine ning väetiste ja mulla-parandusainete kasutamise reguleerimine Maaeluministeeriumi vastutusala. Lisaks ka toiduohutuse ning taimsete ja loomsete jäätmete ohutu käitluse tagamine. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vastutada on energeetika ning taastuvate energiaallikate (sh biogaasi) kasutuse edendamine. Sotsiaalministeeriumi huvi on, et toidu annetamine ja toiduabi jõuaks rohkemal määral puudust kannatavate ning abi vajavate inimesteni (vt joonis 4).

Joonis 4. Toidu(jäätmete) eluring ning valdkonna peamised vastutajad

Allikas: Riigikontroll

¹⁷ SITRA (2016). [Soomes ringmajanduse teekaart 2016-2025](#) ja [SITRA ringmajanduse koduleht](#).

¹⁸ Brüssel, 11.12.2019. COM(2019) 640 final. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. [Euroopa roheline kokkulepe](#).

26. 2021. aasta alguseks pidanuks riigil valmima uus jäätmekava aastateks 2021–2027. Korraldatud on riigihange, mille käigus leiti jäätmekava koostamiseks vajaliku tulevikuvisioni koostaja (töö valmib 2021. aasta kevadel). Koostamisel on ka ringmajanduse arengudokument ja tegevuskava¹⁹, mis peaks valmima 2021. aasta lõpuks. Selle tarvis on moodustatud ringmajanduse juhtrühm, kuhu on kaasatud eri ministeeriumide esindajad.²⁰ Samuti on valmimas Maailmapanga tehtav jäätmemajanduse tervikanalüüs. Ka sellest saab sisend, mille põhjal reformida jäätmemajandust ja teha nn rohepööre. Keskkonnaministeeriumi sõnul on neil üldiselt olemas arusaam sellest, mida tuleks jäätmevaldkonnas teha (vt p 101), kuid eri uuringutega tahetakse saada kinnitust ja veenda teisi osapooli muutuste vajaduses.

27. Keskkonnaministeeriumi sõnul seotakse kõik senised kitsamad keskkonna alavaldkondade strateegilised arengudokumendid, sh ka nii riigi jäätmekava kui ka ringmajanduse arengudokument, üheks katusdokumendiks – keskkonnavaldkonna arengukavaks. Seetõttu on otsustatud järgmise perioodi riigi jäätmepoliitika kujundamise ja keskkonnavaldkonna arengukava koostamise protsessid nii sisuliselt kui ka ajaliselt ühildada. Keskkonnavaldkonna arengukava valmib tõenäoliselt 2022. aasta lõpuks. Sel põhjusel on Keskkonnaministeerium plaaninud olemasoleva jäätmekava kehtivust pikendada 2022. aastani.

28. Biojäätmete tekke vähendamine ja ringlussevõtu parandamine on oluline selleks, et saavutada mitmeid riiklikke ja rahvusvahelisi eesmärke, mis on seotud eri valdkondadega. Muu hulgas tuleb teha järgmist:

- saavutada olmejäätmete ringlussevõtu sihid (IV meetod – 31% (2019), eesmärk 2020 – 50%, 2025 – 55%, 2030 – 60%, 2035 – 65%)²¹;
- saavutada eesmärk vähendada toidujäätmete teket inimese kohta 2030. aastaks 50% (võrreldes 2015. aastaga)²²;
- tagada, et alates 31.12.2023 kogutakse biojätmeid kas eraldi või võetakse ringlusse tekkekohal (nt kodus kompostimine)²³;
- tagada, et alates 16.07.2020 ei ladestata prügilasse üle 20% biolagunevatest jätmetest²⁴;

¹⁹ Keskkonnaministeeriumi ringmajanduse [koduleht](#).

²⁰ Keskkonnaministri 28.05.2020. a käskkiri nr 1-2/20/248 „Ringmajanduse nõuandva juhtrühma koosseisu, ülesannete ja töökorra kinnitamine“.

²¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv [2008/98/EÜ](#)

²² Keskkonnaministeeriumi koduleht: [Toidujätmed ja toidujäätmete tekke vältimine](#).

²³ See Keskkonnaministeeriumi ettepanek jäätmeseaduse täiendamiseks on alles menetluses.

²⁴ [Jäätmeseadus, § 134](#). Prügilasse ladestatavate olmejäätmete massiprotsendipiirang – 20% – on biolagunevatele jätmetele (toidujätmed, aiajätmed, puit, paber ja papp, toataimed, looduslikest materjalidest tekstiil), mida 2020. a oli tegelikkuses 55%. Samas, sellest enamik olid toidujätmed (85%; millest omakorda ¼ on raisatud toit). Seega tuleb ka selle eesmärgi saavutamiseks eelkõige toidujätmed kätte saada. Siinkohal ei ole mõeldud toiduainetetööstuses tekkivaid jätmeid, küll aga jaemüügis ja toitlustusasutustes tekkivaid jätmeid.

- saavutada, et aastaks 2035 ei ladestata tekkivatest olmejäätmetest prügilatesse enam kui 10%²⁵;
- biojäätmed on toitainete- ja energiarikkad jäätmed, mille ringlussevõtt on kasulik põllumajandusele ja aitab kaasa taastuvatest energiaallikatest kütuse (biogaasi ja -metaani) tootmisele. Eesti riigi eesmärk oli kasutada aastaks 2020 transpordis 10% taastuvkütuseid, 2030 – 14%²⁶;
- peale jäätmekäitluseesmärkide on oluline saavutada ka kliimanetraalsusega seotud eesmärgid (kasvuhoonegaaside tekke vähendamine) ja ka eetika küsimus (toiduraiskamise moodustab ¼ biojäätmetest²⁷);
- vähendada raiskamise ja biojäätmete tekkega seotud reaalseid kulusid (SEI Tallinna 2015. a kodumajapidamiste uuring näitas, et eestlased viskavad toitu ära 63 miljoni euro väärtuses).

Kokkuvõtteks

29. Biojäätmete liigiti kogumine on küll paranenud, kuid nende ringlussevõtt ei ole viimastel aastatel toimunud suuri muutusi. Biojäätmete käitlemise peamine eripära on see, et neid tuleb suhteliselt ruttu käidelda (ei ole võimalik pikalt ladustada) ning jäätmetena neid üldjuhul ei ekspordita-impordita, s.t on vaja leida kohalikke lahendusi. Peamine biojäätmete ringlussevõtu moodus on kompostimine ja biogaasi tootmine. Biojäätmete liigiti kogumine ja ringlussevõtt aitab saavutada olmejäätmete ringlussevõtu eesmärgi ning samas aitab kaasa ka mitmete teiste valdkondade – näiteks ringmajanduse, majanduse kliimanetraalsuse – eesmärkide saavutamisele.

Riigi tegevus biojäätmete tekke vähendamisel ja ringlussevõtul

30. Riigikontroll vaatas, mida Keskkonnaministeerium ja teised riigiasutused on teinud pärast Riigikontrolli 2016. aasta olmejäätmeteemalise auditi²⁸ lõppu, et

- vältida või vähendada biojäätmete teket (et toitu ei raisataks, vaid võetaks kõrvalsaadusena / teisese toormena kohe kasutusele);
- biojäätmeid kogutakse liigiti (eraldi teistest jäätmetest) võimalikult tekkekoha lähedal ja puhtalt;
- soodustada biojäätmete ringlussevõttu, uute lahenduste kasutuselevõttu ja biojäätmeist uute toodete tootmist eelistatult põletamisele, pinnasetöödeks ja ladestamisele;

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv [2008/98/EÜ](#)

²⁶ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2019. [Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030](#). Eesti teatis Euroopa komisjonile määruse (EL) 2018/1999 Artikli 3 lõike 1 alusel. 2019. a moodustas taastuvkütus transpordis kasutatavates kütustes 5,1% ([Eurostat](#)).

²⁷ SEI Tallinn, 2015. [Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti kodumajapidamistes ja toitlustusasutustes](#).

²⁸ Riigikontroll, 2016. [Riigi ja kohalike omavalitsuste tegevus olmejäätmete kogumisel ja taaskasutusse suunamisel](#).

Biojäätmete kogumise ja käitlemise korraldus

Jäätmekäitleja – ettevõtte, mis tegeleb jäätmete kogumise, vedamise, taaskasutamise ja kõrvaldamisega, sealhulgas vahendamise või edasimüümisega.

Toidujäätmete ja -kao vältimise soovitused

Püstitada toidujäätmete ja -kao vältimiseks ning vähendamiseks mõõdetavad pikaajalised eesmärgid (nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil).

Seirata/hinnata regulaarselt toidujäätmete ja -kao teket.

Toetada toidujäätmete ja -kao vältimisele suunatud algatusi, organisatsioone ja projekte.

Motiveerida ettevõtteid ja asutusi toidujäätmete ning -kao teket vältima ja vähendama.

Suurendada toiduahela kõigi osapoolte (sh eriti inimeste) teadlikkust selles, miks toidujäätmed ja -kadu tekivad ning kuidas neid vältida ja vähendada.

Koguda, levitada ja tunnustada toidujäätmete ja -kao vältimise ning vähendamise häid näiteid/algatusi.

Allikas: SEI Tallinn, 2015. [Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti kodumajapidamistes ja toidlustusasutustes](#)

- tekitada nõudlus biojäätmetest tehtavate toodete järele.

31. Olmejäätmete hulgas sisalduvate biojäätmete kokkukogumise korraldamise eest vastutavad omavalitsused. Niinimetatud sortimismääruse²⁹ kohaselt on omavalitsustel kohustus koguda biojäätmeid liigiti. Selleks on erinevaid võimalusi ning omavalitsuse jäätmehoolduseeskirjas on kirjas, kuidas biojäätmeid kogutakse ja käideldakse. Biojäätmeid kogutakse korraldatud jäätmeveo raames kas segaolmejäätmete koosseisus või liigiti. Korraldatud jäätmeveo piirkonnas on inimestel kohustus liituda jäätmeveoga. Kui on põhjendatud, annab omavalitsus sellest vabastuse.

32. Biojäätmeid koguvad ja käitlevad jäätmekäitlusettevõtted (kas hanke- või vabaturupõhiselt), kes suuremas osas on eraettevõtted ning mõnel juhul rendivad ka omavalitsuste jäätmejaamasid.

33. Keskkonnaamet annab [jäätmekäitlejatele](#) loa või registreeringu³⁰ jäätmeid koguda ja käidelda. Ka vaatab Keskkonnaamet üle omavalitsuste jäätmehoolduseeskirjad ja hankedokumendid ning esitab nende kohta oma arvamuse.

34. Järelevalvet biojäätmete liigiti kogumise üle peaks tegema omavalitsus (koostöös jäätmevedajatega), käitlemise vastavust keskkonnalubade nõuetele kontrollib Keskkonnaamet³¹.

Biojäätmete tekke vältimine ja vähendamine

35. Jäätmetekke vältimine aitab tõhustada majanduse ressursikasutust ning vähendada loodusressursside kasutusest ja jäätmete käitlemisest tulenevat negatiivset mõju keskkonnale ja inimese tervisele. Ühtlasi aitab jäätmetekke vältimine vähendada majanduskulusid (toidu jm oluliste ressurside ja materjalide raiskamise vähendamise kaudu).

36. Toidujäätmete teket on viimastel aastatel põhjalikult analüüsitud³² ning uus toidujäätmete uuring, kus vaadatakse nii kodumajapidamiste, toidlustusasutuste, kaubanduse kui ka esmatootmise ja toidutööstuse jäätmeteket, valmib 2021. aasta kevadel.³³

37. Olmejäätmete koosseisus olevaid biojäätmeid tekkis 2019. aastal umbes 100 kg inimese kohta. See on vähem kui Euroopas keskmiselt Uuringute järgi on valdav osa nendest jäätmetest toidujäätmed. Eriti problemaatiline on toidu raiskamine (s.t söömiseks kõlbliku toidu äraviskamine) kodumajapidamistes – see moodustab 36% kõigist kodumajapidamiste toidujäätmetest. Toidu raiskamine on nii majanduslik kui ka eetiline probleem – SEI Tallinna 2015. aasta kodumajapidamiste

²⁹ Keskkonnaministri 16.01.2007. a määrus nr 4 „[Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused](#)“.

³⁰ Keskkonnaameti koduleht: [jäätmekäitlejaks registreerimine](#).

³¹ Varem Keskkonnainspeksioon. 2021. a algusest tegutseb Keskkonnaameti ja Keskkonnainspeksiooni ühendametina Keskkonnaamet.

³² SEI Tallinn, 2015. [Toidujäätmete teke Eesti kaubandus- ja toiduainetööstusettevõtetes](#); SEI Tallinn, 2015. [Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti kodumajapidamistes ja toidlustusasutustes](#); EMÜ, (2016–2021). Toidujäätmete ja toidukadude teke Eesti põllumajanduses ja kalanduses.

³³ SEI Tallinn. [Uuring kogu Eesti toidutarneahelas 2020. aastal tekkivate toidujäätmete ja toidukadude kohta](#) (projekti tutvustus).

uuring näitas, et eestlased viskavad söömiskõlblikku toitu ära 63 miljoni euro väärtuses. Samas elas Eestis 2019. aastal suhtelises vaesuses 20,7% rahvastikust ehk 274 000 inimest.³⁴ 2021. aastal valmiva uue toidujäätmete uuringu vahetulemused näitavad, et toidujäätmete teke kodumajapidamistes ei ole vähenenud ning võib olla lausa kasvanud.³⁵

38. Jäätmete teket aitab vältida jäätmetekke vältimist ja jäätmete korduskasutust soodustavate projektide toetamine, korduskasutuse ja jäätmesektori koostööplatvormide arendamine, aga ka jäätmetekke vältimist ja korduskasutust soodustavate majandusmeetmete väljatöötamine ning teadlikkuse suurendamine. Kodumajapidamiste puhul tähendab see eelkõige vajadust suurendada teadlikkust, kuidas vältida toiduraiskamist (vt joonis 5). Toitlustusasutuste ja kaubandusettevõtete puhul on oluline, et toidujäätmetel ei lastaks tekkida, s.t paremat planeerimist ja töökorraldust, aga ka näiteks lihtsustatud annetusvõimalusi.

Joonis 5. Majapidamiste teavitamine: olulised etapid toidujäätmete tekke ja toidukao vältimisel

Allikas: SEI Tallinn

Keskonnainvesteeringute Keskus on toetanud Toidupanka kaubiku ja sügavkülmutusseadmete ostmisel.

Foto: Marko Saarm, Sakala, Scapix Baltics

39. Kauplustes ja toitlustuskohtades ära visatavate, aga tarbimiskõlblike toiduainete eluiga aitab pikendada võimalus neid toimetada kiirelt toidu vajajateni, näiteks annetades. Annetamise takistusteks Eestis on olnud asjaolu, et see on annetajatele ebamugav lisatöö – annetavate toiduainete transpordi korraldamine ja eraldi hoiustamine on keeruline (odavam on toidujäätmed ära visata), tegutseda tuleb väga kiirelt („kõlblik kuni“ kuupäevaga tooted tuleb toimetada edasi kehtivuse kuupäeval) ning

³⁴Statistikaameti andmetel: [suhteline vaesus](#) (2019).

³⁵ Keskkonnaministeerium, 27.09.2020. [Rahvusvaheline konverents „Lõpp toiduraiskamisele!“](#)

järgida tuleb ka toiduohutuse nõudeid.³⁶ Kaubandusettevõtted on toonud välja, et annetamise takistuseks on olnud tulumaksuseaduses olevad maksuvabastuse piirmäärad annetamisel³⁷ ning käibemaksuga seotud riskid.

Teadmiseks, et

29. septembril 2020 tähistati rahvusvahelist toidu raiskamise vähendamise päeva, korraldati [konverents „Lõpp toidu raiskamisele!“](#) ja alustati kampaaniaga „Austa toitu jäätult!“

Loodud on koduleht www.tarbitoitutargalt.ee

Kokkuvõtteks

40. Annetamise soodustamiseks ja ka selguse loomiseks on koostatud juhendeid. Näiteks on Veterinaar- ja Toiduamet koostanud juhendi toiduohutuse tagamiseks annetamisel³⁸, Keskkonnainvesteeringute Keskus on toetanud toidukao vältimise projekte (kokku 113 000 euro väärtuses), näiteks Toidupanga omasid.³⁹ Maksu- ja Tolliamet on selgitanud annetamise maksustamise tingimusi⁴⁰ ja Toidupanga kodulehel on teave, kuidas saab maksusoodustust nn päästetud toidu annetamisel.⁴¹ Tarbijaid on teavitatud säilivusaja märgistusest.⁴² Teadlikkuse suurendamist toetavad projektid on olnud suunatud pigem juba liigiti kogumise ja kompostimisteadmiste parandamisele. Kuid viimastel aastatel on hakatud rohkem teadvustama toiduraiskamist ning on tehtud ka selleteemalisi teavitusi.⁴³

41. Keskkonna seisukohalt on esmatähtis vältida biojäätmete teket, eelkõige toidu raiskamist. Riik on küll toetanud toidu annetamist, loonud juhiseid annetamiseks, korraldanud kampaaniaid, kuid jäätmetestatistika ja ka 2021. aastal valmiv toidujäätmete uuringu vahetulemused näitavad, et biojäätmete teke vähenenud ei ole ja endiselt visatakse ära suur osa toitu.

Biojäätmete liigiti kogumine

42. Kui jäätmeteket ei ole võimalik vältida ja vähendada, tuleb jäätmed kokku koguda, ohutult käidelda ja võimaluse korral uuesti ringlusse võtta.

43. Biojäätmed tuleb nende eripära tõttu (vt p-d 11–13) võimalikult puhtalt kokku koguda tekkekoha lähedal ning ka käidelda suhteliselt kiiresti. Olmejäätmete kokkukogumise kohustus on kohalikel omavalitsustel.⁴⁴ Omavalitsus kehtestab jäätmekava ja jäätmehoolduseeskirja ning korraldab jäätmevedu ning peab jäätmevaldajate registrit.

³⁶ SEI Tallinn, 2015. [Toidujäätmete teke Eesti kaubandus- ja toiduainetööstusettevõtetes](#) (lk 18–19).

³⁷ [Tulumaksuseadus, § 49.](#)

³⁸ Põllumajandus- ja Toiduamet, 2019. [Toiduohutus annetamisel: juhend heategevusasutustele ja -organisatsioonidele.](#)

³⁹ Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetatud projektid: <https://kik.ee/et/projekt/annetatud-toidu-paastmine-sugavkulmutamise-teel>, <https://kik.ee/et/projekt/toidu-paastmine>, <https://kik.ee/et/projekt/toidujaatmete-ja-toidukao-valtimine-ning-vahendamine>

⁴⁰ Maksu- ja Tolliamet. [Kingituste, annetuste ja vastuvõtukulude maksustamine](#) (vaadatud 11.01.2021)

⁴¹ Toidupanga [koduleht](#).

⁴² Maaeluministeerium. [Säilimisaeg](#) (vaadatud 22.01.2021).

⁴³ Keskkonnaministeerium: <https://www.envir.ee/et/toidujaatmed>, SEI Tallinna projekt „[Toidujäätmete ja toidukao vältimine ning vähendamine](#)“; virtuaalne veebikonverents 29.09.2020 „[Lõpp toidu raiskamisele!](#)“

⁴⁴ [Jäätmeseadus, § 31.](#)

Biojäätmeid kogutakse eraldi kokku pruuni värvi konteineriga.

Foto: Tiit Reinberg, Järva Teataja

Omavalitsuste tegevus liigiti kogumisel

44. Edukaks biojäätmete liigiti kogumiseks on Euroopa Keskkonnaagentuuri uuringu alusel⁴⁵ vaja teha järgmist:

- keskenduda biojäätmete eraldi kokkukogumisele ning seada selged ja saavutatavad eesmärgid;
- valida kogumissüsteem (nt ükselt uksele süsteem, kogumispunktid, nõudluspõhine vedu);
- motiveerida inimesi majanduslikult, et jäätmeid kogutaks liigiti (nt segaolmejäätmete kallim äravedu);
- luua (tsentraalne) käitlustristu (võimalused käidelda liigiti kokku kogutud jäätmeid edasi);
- valida sobiv rahastuskeem kogumise ja käitluse ülalpidamiseks;
- kavandada detailselt biojäätmete eraldi kogumise süsteem, sh arvestada kohalikke olusid (nt asutustihedus, elanike ja turistide osakaal, asutuste (koolid, haiglad, toitlustuskohtad) olemasolu);
- suurendada elanikkonna teadlikkust valdkonnas.

45. Keskkonnaministeeriumi hinnangul on suurim takistus olmejäätmete ja biojäätmete ringlussevõtul omavalitsuste kesine tegevus jäätmehoolduse korraldamisel ning ka biojäätmete liigiti kogumisel. Keskkonnaministeerium näeb ühe lahendusena seda, et omavalitsustele muutub kohustuslikuks korraldada biojäätmete tekkekohal liigiti kogumine hiljemalt alates 2024. aasta algusest. See peaks tagama, et jäätmed saadakse sorteeritult kätte.

46. Samas on biojäätmete liigiti kogumine olnud kohustuslik juba varem⁴⁶, kuid ei nõutud, et biojäätmed kogutakse tekkekohal kokku korraldatud jäätmeveo raames, ning liigiti kogumist on tõlgendatud erinevalt (nt et jäätmejaama olemasolu tagab liigiti kogumise või et jäätmeveoteenuse pakkumisel toimib vaba turg). Omavalitsused on leidnud, et hajaasustuse korral ei ole biojäätmete liigiti kogumine mõistlik, kuna inimestel on võimalik jäätmeid kompostida.

47. Keskkonnaameti 2020. aastal korraldatud omavalitsuste jäätmehoolduseeskirjade ja kodulehtede uuringu põhjal kogub biojäätmeid liigiti korraldatud jäätmeveo raames üle poole (44) 79 omavalitsusest. Isegi kui omavalitsuse jäätmehoolduseeskiri sisaldab vastavat nõuet (49 omavalitsuses), seda korraldatud jäätmeveo raames kõigis veopiirkondades alati ei tehta.

48. Riigikontroll analüüsis 30 suuremat linna ja asulat ning leidis, et 2020. aasta oktoobri seisuga ei koguta biojäätmeid korraldatud jäätmeveo raames Narvas, Viljandis, Sillamäel, Võrus, Sindis ja Paldiskis. Biojäätmete eraldi kogumine on omavalitsustes viimasel ajal siiski

⁴⁵ Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (lk 18).

⁴⁶ Keskkonnaministri 16.01.2007. a määrus nr 4 „[Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused](#)“.

paranenud ning uutesse korraldatud jäätmeveo lepingutesse⁴⁷ lisatakse ka nõue koguda biojätmeid eraldi.

49. Ekspertide sõnul on omavalitsuste vähene motivatsioon tegeleda biojätmete liigiti kogumisega seotud sellega, et ei tunnetata oma rolli riiklike eesmärkide saavutamisel. Enda ülesandena nähakse jäätmete kokkukogumise korraldamist, s.t jäätmekäitlusettevõtte leidmist jäätmete transpordiks. Seda, mis kokku kogutud jäätmetega hiljem toimub, ei peeta oma vastutuseks.

50. Kuna segaolmejjätmete põletusse ja ladestamisele saatmine on suhteliselt lihtne ja odav ning riik ei avalda ka erilist survet neid käitlusvõimalusi vältida, siis seetõttu on biojätmete liigiti kogumine ka väga vähene (24%). Samas on siiski ka näited, kus omavalitsus on haaranud initsiatiivi kogukonna huvides biojätmete kogumiseks ja kasutamiseks (nt Keila linn).⁴⁸

Teadmiseks, et

Keskkonnainvesteeringute Keskus toetab jäätmejaamade ja -majade rajamist, inventari, sõidukite kompostrite jms soetamist. Toetusmeetme „Jätmete liigiti kogumise lahenduste toetamine kohalikes omavalitsustes“ eelarve on kolm miljonit eurot.

Võõris – materjal, mis ei ole mullale omane või sisaldub biojätmetes ning mis bioloogiliselt ei lagune (nt klaas, metall, plast).

51. Riik on Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu jäätmete liigiti kogumist toetanud eelkõige jäätmekäitlust ja ringmajandust edendavate programmide kaudu. Peamiselt on rajatud omavalitsuste jäätmejaamasid, toetatud konteinerite soetamist jms. Jäätmejaamade olemasolu on oluline, kuid need ei aita eriti kaasa olmejjätmete hulgas olevate n-õ kõige kriitilisemate jäätmete – toidujätmete ja pakendite⁴⁹ – liigiti kogumisele ja ringlussevõtule (vt põhjusi p 12). Vaid vähesed jäätmejaamad käitlevad toidujätmeid. Siiski suunab riik endiselt toetusi jäätmejaamadesse.⁵⁰

52. Biojätmete eraldi kokkukogumisel on oluline, et jätmed oleksid puhtad, s.t mida enam on jäätmete hulgas muid jätmeid (**võõrist**), seda keerulisem ja kallim või lausa võimatu on neid ringlusse võtta. Näiteks ei saa olemasolevad biogaasijaamad rohke võõrisega jätmeid käidelda (lähevad umbe) ning ka komposti hulgas on muude materjalide olemasolu taunitav (nt mikroplast võib jõuda põldudele).

53. Segaolmejjätmete koosseisu jõudnud biojätmeid võetakse pärast järeksortimist harva ringlusse (see on ka üldjuhul keelatud⁵¹) ning need pigem põletatakse või ladestatakse.

54. Jätmete puhtuse tagamiseks on oluline, et omavalitsused ja Keskkonnaministeerium suurendaksid inimeste teadlikkust, looksid mugavaid võimalusi jätmeid eraldi ära anda, teeksid järelevalvet jätmete puhtuse ja nende käitlemise üle. Leida tuleks ka asjakohaseid uudseid lahendusi⁵².

Kokkuvõtteks

55. Biojätmete ringlussevõtu eelduseks on nende eraldi kokkukogumine teistest jätmetest, s.t liigiti kogumine. Biojätmete (eelkõige

⁴⁷ Korraldatud jäätmeveo lepingud sõlmitakse viieks aastaks.

⁴⁸ Nutriloop OÜ, Keila Linnavalitsus, 2020. [Ringmajandusel põhineva biojätmete käitluslahenduse väljatöötamine Keila linnale.](#)

⁴⁹ Pakendijätmete kokkukogumine on tootjavastutusorganisatsioonide ülesanne ning kogumine, sh jäätmekonteinerite võrk, peab välja olema arendatud sõltumata jäätmejaamade olemasolust.

⁵⁰ Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusmeede „Jätmete liigiti kogumise lahenduste toetamine kohalikes omavalitsustes“.

⁵¹ Näiteks tohib sertifitseeritud komposti ja kääritusjääki toota üksnes liigiti kogutud biojätmetest.

⁵² Näiteks [biolagunevad paberkotid](#) biojätmetele Rootsist.

toidujäätmete) liigiti kogumine peab toimuma võimalikult tekkekoha lähedal, kuna neid jäätmeid tekib majapidamistes iga päev. Jäätmejaamad biojäätmete liigiti kogumisele väga kaasa ei aita, kuna inimesed ei vii oma toidujäätmeid sinna ja jäätmejaamadel puudub ka võimekus toidujäätmeid käidelda.

56. Liigiti kogumisel on oluline roll omavalitsustel. Nõue liigiti koguda on õigusaktides ja enamasti ka omavalitsuste endi jäätmehoolduseeskirjades kirjas. Seda nõuet ei ole aga suudetud jõustada ega omavalitsusi ka piisavalt motiveerida. Pooled omavalitsused siiski koguvad biojäätmeid eraldi ning tiheasustusaladel on eraldi kogumine enamasti jäätmeveo osa.

Biojäätmete ringlussevõtt

Teadmiseks, et

Euroopa Liidu riikidest on ainult Eesti ja Kreeka need, kellel pole piisavalt võimsust võtta biojäätmed ringlusse.⁵³

57. Kuigi biojäätmete eduka ringlussevõtu eeldus on koguda need võimalikult suures mahus ja puhtana teistest jäätmetest eraldi kokku, on samaväärselt oluline, et on olemas võimalused nende jäätmete ringlussevõtuks. Biojäätmete peamised ringlussevõtu moodused on kompostimine ja biogaasi tootmine. Lisaks on uudsete moodustena maailmas kasutusel ja katsetamisel uute materjalide ja toodete, nagu etanooli, kütuste, metaani, vesiniku, lenduvate rasvhapete tootmine, fermenteerimine, gaasistamine, pürolüüs, loomasööda ning proteiini tootmine jms.⁵⁴

58. Keskkonnamõju hindamise uuringute⁵⁵ põhjal on biojäätmete käitluse parim lahendus biogaasi tootmine, mille käigus saadakse kätte nii gaas (energiaks) kui ka kääritusjääk, mis sisaldab endiselt toitaineid ning mida saab kasutada kompostina. Kuid valikute tegemisel on eelkõige olulised jäätmete kogus, koostis, toodangu kasutusvõimalused, asukoht jms. Nii on leitud, et liigiti kogutud biojäätmete tsentraalne kogumine ja aeroobne kompostimine ei ole keskkonnamõjuhindamiselt ja majanduslikult otstarbekas ega tasuv enamikus Eesti omavalitsustes.⁵⁶ Samas aga on tõdetud, et omavalitsuste koostöös ja piisava elanikkonna hõlmamisel on see siiski asjakohane. Alternatiivne lahendus – kodus kompostimine – vajab aga juhendamist ja oskusi.

Kompostimine

59. Eesti levinuid biojäätmete ringlussevõttutoiming on komposti tegemine. Keskkonnaameti andmetel on Eestis toidujäätmete kompostimise võimsus lähiajal maksimaalselt ligikaudu 57 500 t/a (vt p 7). Sellest kolmandiku võrra rohkemgi ollakse võimelised käitlema aiapäätmeid.

60. Keskkonnainvesteeringute Keskus on jaganud toetust, et edendada tsentraalset kompostimist. Suurim toetus (143 000 eurot 2013. aastal) on läinud Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskuse ASile (kompostimisvõimsus 25 000 t/a). Väiksemate omavalitsuste jäätmejaamadesse on

⁵³ Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (lk 22).

⁵⁴ Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (ptk 6).

⁵⁵ Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (lk 21).

⁵⁶ Jana Pöldnurk, 2014. [Hajaasustusala jäätmehooldusmudeli majandusliku ja keskkonnamõju hindamine ning mudeli optimeerimine Eestis Harjumaa omavalitsuste näitel](#) (Phd, TTÜ).

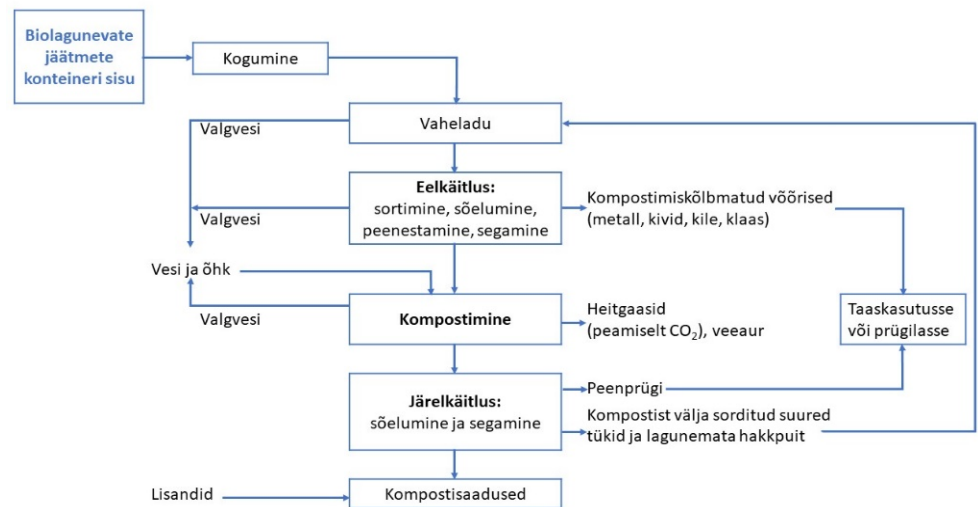
rajatud asfalteeritud kompostimisplatse, kus aga kompostitakse pigem aia- kui toidujäätmeid. Keskkonnalubade süsteemi KOTKAS andmetel on vaid 10 jäätmekäitlejat, kellel on õigus toidujäätmeid käidelda.

61. Ekspertide hinnangul⁵⁷ vajab biojäätmete kompostimine Eestis parandamist ja arendamist, arvestades seejuures meie väikseid jäätmekogusid, ilmastikutingimusi, maksevõimet jms. Levinud on aunkompostimine, mis on enamasti ilmastiku meelevaldas ning sageli ei kasutata selle saadust kasulikult (nt kompostiaunad seisavad aastaid kasutuseta). Kompostimine peaks olema kontrollitud ja kvaliteetsele tulemusele suunatud protsess (vt joonis 6).

Teadmiseks, et

Eesti Maaülikool on koostanud 2016. aastal juhendi „Abiks väiketootjale: komposti valmistamine“.

Joonis 6. Biojäätmete tööstuslik kompostimine

Allikas: Eesti Maaülikool, 2015. Biogunevatest jäätmetest valmistatud komposti ohutu kasutamine põllumajanduses

Kodus kompostimine

62. Tsentraalse kompostimise alternatiiv on kodus kompostimine. Sellest, kui paljud majapidamised teevad kodus komposti, puudub täpne ülevaade. Samas ei pruugi selliste majapidamiste arv olla nii suur, kui arvatakse ja loodetakse – näiteks Võru linnas oli neid 2014.–2015. aasta vaatluste andmetel vaid 11%⁵⁸. Keila linna uuring näitas, et 71–78% aedlinna (eramajade) elanikest kompostib oma biojäätmeid, aga vaid 29% kompostib toidujäätmeid.⁵⁹

63. Kompostimine on hea lahendus individuaalmajade piirkonnas ja hajaasustuse korral, kus komposti saab kasutada enda kodumajapidamises ja biojäätmete kokkuvedamine ei ole mõttekas. Kodus kompostimise miinuseks on selle ebastabiilsus (sõltub inimeste tahtest ja viitsimisest), puudulikud oskused, komposti tegelik ringlusse võtmine (s.t komposti ei võeta kasutusse). Kodus kompostimine on suhteliselt suure keskkonnamõjuga, kuna kompostimise käigus eraldub gaase. Samuti on kodus kompostimise üle teha keeruline järelevalvet.

⁵⁷ Intervjuud Mait Kriipsaluga (EMÜ), Harri Mooraga (SEI).

⁵⁸ Kertu Kannumäe, 2015. [Koduskompostimine Võru linna näitel](#). Bakalaureusetöö, Eesti Maaülikool.

⁵⁹ Nutriloop OÜ, Keila Linnavalitsus, 2020. [Ringmajandusel põhineva biojäätmete käitluslahenduse väljatöötamine Keila linnale](#) (lk 20).

64. Keskkonnaministeerium toetab muu hulgas kodumajapidamiste kompostrite soetamist meetmest „Jäätmete liigiti kogumise lahenduste toetamine kohalikes omavalitsustes“⁶⁰. Meetme kogueelarve on 3 miljonit eurot. 2020. aasta I voorus oli meetme eelarve 1,4 miljonit eurot ning huvi selle vastu suur. Taotluse esitas 43 omavalitsust summas 4,43 miljonit eurot. Kompostimist ja muid mooduseid ringlussevõtuks kavandatakse toetada ka jäätmete ringlussevõtu ja korduskasutuseks ettevalmistamise meetmest.⁶¹

Biogaasi tootmine (anaeroobne kääritamine)

Nm^3 – normaalkuupmeeter, gaasi mahu mõõtühik standard- ehk normaalingimustes (temperatuuril 0° C ja absoluutrõhul 1 atm).

Hügieniseerimine – bioloogiline, keemiline või termiline protsess, mille tulemusena hävitatakse settes/kompostis haigusttekitavad patogeeneid.

Teadmiseks, et

Euroopa regionaalarengufond on toetanud meetmest „Taastuvenergiaallikate laialdasem kasutamine energia tootmiseks“ biogaasijaamade rajamist. Näiteks on Aravete ja Ilmatsalu koostootmisjaam saanud Keskkonnainvesteeringute Keskuselt toetust kokku 3 miljonit eurot, et toota biojäätmeist elektri- ja soojusenergiat.

Teadmiseks, et

riik toetab biogaasijaamasid tarbijatelt kogutava taastuvenergiatasu kaudu.

Keskkonnainvesteeringute Keskus toetab üksnes Eesti Keskkonnateenuste ASI biogaasijaama ringlussevõtu osa (tooraine töötlus, kääritus, hügieniseerimine, kääritusjäägi reaktor jms), mitte gaasi puhastamise tehnoloogia soetamist ja trasside ehitust.

Projekti kogumaksumus on 11,2 miljonit eurot, sellest Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetus 3,8 miljonit eurot.

Komposti ja kääritusjäägi sertifitseerimine

65. Kodumajapidamiste biojäätmetest toodetakse biogaasi vähe. Peamiselt toodetakse biogaasi sõnnikust. Ka on gaasi tootmise valdav tehnoloogia vedelkääritus, mis ei sobi kõigi toidujäätmete käitlemiseks. Biojäätmete biometaani tootmise potentsiaal on 2 mln Nm^3 , mis moodustab vaid 0,5% kogu Eesti võimalikust biometaani tootmise potentsiaalst.⁶² Biogaasi tootjad on siiski huvitatud toidujäätmetest, mis sisaldavad õli, rasva, suhkrut. Praegusel hetkel toodavad biojäätmetest biogaasi kolm ettevõtet.

66. Biojäätmetest gaasi tootmist raskendab see, et tegu on väikeste kogustega, koostis on ebahütlane, tihti on jäätmed pakendatud või sisaldavad võõriseid, kogumine ja logistika on keeruline, jäätmeid on vaja puhastada plastist, klaasist, liivast või eeltöödelda (**hügieniseerimine**). Biojäätmetest gaasi tootmiseks on vaja jäätmeluba (mida sõnniku või rohtse massi kasutamiseks vaja ei ole). Jäätmeluba vajab ka põllumees, kes kasutab kääritusjääki (kui see ei ole sertifitseeritud).

67. Keskkonnainvesteeringute Keskus on toetanud 2018. aastal Eesti Keskkonnateenuste ASI, kes soovib rajada Tallinna piirkonda biojäätmete käitlemise tehase, mis suudab käidelda aastas 25 000 t biojäätmeid ja mille tulemusena saadakse 20 000 t komposti. See on ambitsioonikas plaan, mille teostumise korral suudaks rajatav tehas käidelda pea 1/5 Eesti biojäätmetest. Biometaani ja kääritusjääki soovitakse toota valdavalt Tallinna ja Harjumaa biojäätmetest. Plaanis on kasutada uudset tehnoloogiat, mida Eestis ei ole varem kasutatud.

68. Ekspertide⁶³ hinnangul on aga küsitav tekkivate biojäätmete kättesaamine, mis on olnud probleem ka muude uute lahenduste kasutusele võtmisel (vt p 74). Projekti käikulaskmine on pidurdunud, kuna kaalutakse vajadust teha keskkonnamõju hindamine ning ilmnenud on omavalitsuste vastuseisu.⁶⁴

69. Kompostiks kiputakse nimetama väga erineva kvaliteediga saaduseid. Kompostimiseks saab pidada protsessi, mis on kontrollitud ja mille

⁶⁰ Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetus: [Jäätmete liigiti kogumise lahenduste toetamine kohalikes omavalitsustes](#). Meetmest toetati: a) jäätmejaamade rajamist, laiendamist ja inventari soetamist, sõidukite soetamist ning biojäätmete ringlussevõtuks vajalike vahendite soetamist; b) jäätmemajade rajamist ja inventari soetamist, tervikliku kogumissüsteemi soetamist ning kodukompostrite ja kodumajapidamises vajalike liigiti kogutud jäätmete konteinerite soetamist.

⁶¹ Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusmeede [Jäätmete ringlussevõtt ja ettevalmistamine](#)

⁶² Villem Vohu, 2015. [Eesti biometaani ressursside kasutuselevõtu analüüs](#). TTÜ, magistritöö.

⁶³ Intervjuud Harri Mooraga (SEI), Mait Kriipsaluga (EMÜ).

⁶⁴ [Toetuste najal kerkiv biogaasitehas põrkus kohalike ja konkurendi vastuseisuga](#) (Äripäev, 30.11.2020).

tulemusel valmib toodang vähemalt aasta jooksul. Komposti koostis peab olema teada ja ohutu. Sel eesmärgil on riik välja töötanud ka komposti ja kääritusjäägi kvaliteedi nõuded, mille alusel saab biojäätmetest toodetud saadust sertifitseerida. Sertifikaati on võimalik saada järgmistele toodetele:

- biolagunevatest jäätmetest toodetud kompost;⁶⁵
- reoveesetest valmistatud kompost;⁶⁶
- biolagunevatest jäätmetest biogaasi tootmisel tekkiv kääritusjääk.⁶⁷

Sertifitseeritud komposti kaubamärk

Foto: MTÜ EJKL Kompetentsikeskus,
recycling.ee

70. Sertifitseerimisega tegeleb SA Taaskasutatavate Materjalide Sertifitseerimiskeskus⁶⁸, kes kontrollib tootmise korraldust, hindab toote (komposti/kääritusjäägi) ohutust ja kvaliteeti ning väljastab tootjatele asjaomaseid vastavushindamise sertifikaate. 13.07.2020. aasta seisuga oli kuus ettevõtet, kellele on väljastatud tootesertifikaat.⁶⁹

71. Sertifitseeritud toodangu suur eelis on see, et tagatud on toote kvaliteet (nt ranged nõuded umbrohuseemnete sisalduse suhtes) ja ohutus. Selline toode ei ole enam jääde, s.t selle kasutamiseks ei ole vaja ka jäätmeluba. Sertifitseerija sõnul ei ole sertifitseerimine kallis ega ka ülearu keeruline, kui taotlejal on huvi sertifikaati saada. Praegused sertifikaadi omajad on võimelised tootma biojäätmetest 10 000 – 11 000 t/a komposti aastas.

72. Praeguses õigusruumis on tekkinud olukord, kus põllumajandusjääke (sõnnik, rohtne mass jms), mida laotatakse põldudele, koostise poolest ei kontrollita, kuid muude jäätmete (reoveesete, toidujäätmed jms) töötlemise saadused läbivad range kontrolli. Kogu kompost, mida soovitakse kasutada põllumajanduses, aianduses, haljastuses jms, võiks olla kontrollitud, et tagada võrdsetel alustel selle konkurents.

73. Eestis on uuenduslikke biojäätmete käitlemisviise kasutatud vähe.⁷⁰ Ekspertide sõnul ei ole mõtet liiga palju uuenduslikele lahendustele tähelepanu pöörata enne, kui suudetakse hakkama saada kompostimisega ning ka rajatav biojäätmete käitlemise tehas on tõestanud oma tõhusust. Samas ei ole põhjust uudsetele lahendustele ka takistusi seada.

Uuenduslikud lahendused

⁶⁵ Keskkonnaministri 13.04.2013. a määrus nr 7 „[Biolagunevatest jäätmetest komposti tootmise nõuded](#)“.

⁶⁶ Keskkonnaministri 19.07.2017. a määrus nr 24 „[Reoveesetest toote valmistamise nõuded](#)“.

⁶⁷ Keskkonnaministri 10.05.2016. a määrus nr 12 „[Nõuded biolagunevatest jäätmetest biogaasi tootmisel tekkiva kääritusjäägi kohta](#)“.

⁶⁸ EJKL Kompetentsikeskuse koduleht: [sertifikaadi taotlemine](#).

⁶⁹ SA Taaskasutatavate Materjalide Sertifitseerimiskeskus: [sertifitseeritud toodete nimistu](#). Paikre OÜ sertifikaat oli peatatud.

⁷⁰ Vt võimalikke uudseid lahendusi siit: Euroopa Keskkonnaagentuur, 2020. [Bio-waste in Europe – turning challenges into opportunities](#) (ptk 6).

Teadmiseks, et

uuenduslikud moodused biojäätmete käitlemiseks on näiteks

- fermenteerimine ehk kääritamine,
- gaasistamine,
- pürolüüs ehk orgaaniliste ühendite lagundamine kuumuse toimel,
- bioetanooli, vesiniku ja fosfori tootmine.

Segaolmejäätmete põletamise mõju biojäätmete ringlussevõtule

Iru koospõletusjaam

Foto: Tairo Lutter, Postimees, Scanpix Baltics

74. Uuenduslike lahenduste rakendamisel on probleemiks küll tehnoloogiate ebaküpsus ja vähene valmidus neid katsetada, kuid eelkõige on oluline saada kätte piisav ja stabiilne hulk biojäätmeid. Just nende kättesaamine on olnud põhjuseks, miks riik on keeldunud mõne uuendusliku projekti rahastamisest.⁷¹

75. Ettevõtjate sõnul on takistuseks ka õiguslikud ja korralduslikud piirangud, mille tõttu on uudsetele lahendustele/toodetele keeruline saada tunnustust – sertifikaati on võimalik taotleda kindla protsessiga toodetud saadustele (vt p 69), kuid uudsete lahenduste puhul (nt fermenteerimine) on see raske. Keskkonnaameti sõnul on nad avatud uutele lahendustele, kuid neid tuleb käsitleda juhtumipõhiselt.

76. Ka ei tohi potentsiaalne biojäätmete käitleja ise otse tootlustus-asutuselt puhtaid toidujäätmeid kokku koguda, kui tootlustus-asutus asub korraldatud jäätmeveo piirkonnas ning üksnes seal hanke võitnud ettevõtte tohib jäätmed kokku koguda. Toitlustus-asutuse jäätmed korjatakse seega kokku koos kõigi teiste (bio)jäätmetega ja tulemuseks on olukord, et jäätmed sageli segunevad muude jäätmetega ja ei ole enam nii puhtad ega lihtsasti ringlusse võetavad.

77. Keskkonna seisukohalt on kõige parem jäätmed ringlusse võtta. Kui see ei ole võimalik, tuleks need energia saamiseks põletada. Kõige kehvem variant on jäätmete ladestamine. Seetõttu on mõistlik lahendus, kui ringlussevõtuks mittesobivad jäätmed jõuaksid kõik põletusse ning ladestamist ei toimuks.

78. Segaolmejäätmete koosseisus põletatakse Iru koospõletustehases ka biojäätmeid (vt p 4). Arutletud on selle üle, kuivõrd see mõjutab biojäätmete ringlussevõttu või ka ladestamist. Rahvusvahelised organisatsioonid⁷² on korduvalt soovitanud rakendada Eestis jäätmepõletusmaksu, mis motiveeriks segaolmejäätmetest biojäätmed välja sortima. Sellist maksu Eestis praegu ei ole.

79. 2014. aastal tehtud uuringus⁷³ on tõdetud, et prügi põletamise madal hind võib mõjutada biojäätmete ringlussevõttu. Kui kehtestada põletustasu näiteks 20 eurot/t, suurendaks see komposti tootmise konkurentsivõimet. Aga see ei too kaasa biojäätmete liigiti kogumise ega komposti tootmise suurt kasvu, sest komposti valmistamisel ja kasutamisel on uuringu järgi peale hinna ka muid takistusi.

80. Näiteks eeldab suuremas mahus biojäätmete kogumine ja käitlemine kogumissüsteemi laiendamist ja investeringuid käitlusesse ning see muudab omakorda komposti kallimaks. Lisaks ei oleks sellise tasu (20 eurot/t) korral jäätmeveo teenuse hinnatõus tarbijate jaoks piisavalt suur, et motiveerida neid biojäätmeid liigiti koguma. Seetõttu peaks

⁷¹ Struktuuritoetuse veebipõhise infosüsteemi (SFOS) andmetel.

⁷² Euroopa Komisjon, 2013. [Roadmap for Estonia \(EE\)](#), 070307/2011/606502/SER/C2; Euroopa Komisjon, 2018. Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele jäätmeid käsitlevate ELi õigusaktide rakendamise kohta, sh varajase hoiatamise aruanne liikmesriikidele, kelle puhul on ohus 2020. aastaks püstitatud olmejäätmete korduvkasutamiseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu eesmärgi täitmine. [Varajase hoiatamise aruanne Eesti kohta](#). Brüssel, 24.9.2018 SWD (2018) 416 final.

⁷³ SEI Tallinn, 2014. [Olmejäätmete energiakasutuse tasu kehtestamise mõju hindamine](#).

biojäätmete liigiti kogumiseks ja komposti tootmise majanduslikuks tasuvuse saavutamiseks olema põletustasu palju suurem (nt 60 eurot/t).

Jäätmekütus – (olme)jäätmetest valmistatud tahke kütus, mis koosneb peamiselt taaskasutamiseks mittekõlblike peenestatud paberi-, kartongi-, tekstiili-, plastpakendi jms põlevjäätmetest.

Jäätmekütus pallituna

Allikas: Ilmar Saabas, Ekspress Meedia, Scanpix Baltics

Kokkuvõtteks

81. Kokkuvõtteks leidsid uuringu autorid, et prügi põletamise tasu kehtestamine oleks prügi ringlussevõtu suurendamisele liiga väikse mõjuga võrreldes negatiivsete mõjudega, mis võivad kaasneda jäätmekäitlejatele ja energiatootjale (väheneb konkurentsivõime piirkondlikul ja ELi taaskasutusturul, väheneb Iru koospõletusjaama kasum, kasvavad jäätmetekitajate kulud jms). Biojäätmete liigiti kogumist ja ringlussevõttu takistavad muud tegurid ning pigem tuleks rakendada otseselt ringlussevõttule suunatud meetmeid (omavalitsuste koostöö ja võimekuse suurendamine, liigiti kogumise süsteemi arendamine, teadlikkuse suurendamine, järelevalve suurendamine jm).

82. Viimastel aastatel on segaolmejäätmete ladestamine Eestis kasvanud. Oluline põhjus on olnud jäätmetekke suurenemine, jäätmete kesine liigiti kogumine (vt joonis 1 ja p-d 47–49), kuid ka **jäätmekütuse** tootmise vähenemine⁷⁴. Põhjuseks on ka see, et Iru koospõletusjaam ei võta kõiki Eestis tekkinud segaolmejäätmeid vastu, vaid impordib neid (nt Soomest), sest vastuvõtuhind on kõrgem.

83. Kuigi Iru koospõletusjaam saab taastuenergia toetust just segaolmejäätmete hulgas oleva biolaguneva osa põletamise eest, on nad siiski huvitatud, et olmejäätmeid sorditakse ning need ei sisaldaks ülearu palju vähese energiaäärtusega biojäätmeid.

84. Biojäätmete ringlusse võtmise peamised moodused on teha komposti (nii tööstuslikult kui ka kodudes) ja toota biogaasi. Riik on toetanud tsentraalseid kompostimislahendusi ning on hakanud aktiivsemalt toetama ka kodus kompostimist. Otsustatud on toetada biojäätmete käitlemise tehase rajamist. Siiski, jäätmete ringlussevõtuvõimsusi Eestis napib ja ka olemasolevaid võimsusi ei kasutata ära – 2019. aastal võeti ringlusse vaid 11% biojäätmetest.

85. Oluline on see, et ringlussevõttutoimingud oleksid kvaliteetsed ja sealt tulev toodang nõuetekohane. Seetõttu on positiivne, et kehtestatud on valdkonda reguleerivad määrused ja võimalik on taotleda kompostimissaadustele sertifikaati.

Biojäätmetest tehtud toodetele nõudluse tekitamine

86. Selleks, et tekiks motivatsioon (nii omavalitsustel, jäätmekäitlejatel kui ka elanikkonnal) biojäätmeid liigiti koguda ja neid edukalt käidelda, on oluline, et biojäätmeist tehtud toodete järele on nõudlus, s.t on huvi neid kasutada. Nende toodete eelis on see, et need on tehtud taastuvatest ressurssidest ning asendavad n-õ esmast materjali (tehisevõetised, fossiilsed energiaallikad).

87. Kuna biojäätmete käitus ei ole üldjuhul praegusel hetkel majanduslikult kasumlik tegevus (vt p 58), on omavalitsustel ja riigil oluline roll nõudluse tekke soodustamisel ja tõuke andmisel tõhusate lahenduste leidmiseks. Kvaliteetsete biojäätmetest toodetud toodete

⁷⁴ Jäätmekütust kasutas Kunda tsemenditehas, mille põletusvõimsused vähenesid viimastel aastatel ning tehas suleti lõplikult 2020. aastal. 2018. aastal põles maha ka ASI Ragn-Sells jäätmekütuse tootmise tehas.

(biogaas, mullaparandusained, kompost) müük aitaks katta kogumise ja käitlemisega seotud kulusid ning muuta nende jäätmete käitlemise kasumlikuks.⁷⁵

Tartu biometaanibussid

Biometaani kasutuselevõttu Tartu linnaliinide bussides toetab Keskkonna- investeringute Keskus Euroopa Liidu ühtekuuluvusfondist ca 2,3 miljoni euroga.

Foto: Joonas Sisask

Biosüsi – orgaanilise aine söestamisel saadud materjal, mida kasutatakse süsiniku hoidmiseks mullas, leevendades sellega kliimamuutusi ja parandades mulla omadusi.

Teadmiseks, et

sarnaselt nn protsendikunstiiga, kus ehitist rikastab kunstiteos, mis maksab 1% hoone ehitusmaksumusest, saaks hangetesse panna nõude kasutada tee-ehitusobjektidel, haljastuses vms sertifitseeritud komposti.

88. Biojäätmete kasutamisega saab suurepäraselt panustada lahendustesse ning ärimudelitesse, mis on seotud ringmajanduse ja kliima-neutraalsusega. Näiteks saab kohapeal toodetud komposti kasutada nende asulate haljastuses, linnaaedades või lähikonna põldudel ning biogaasi kasutada sooja tootmises või biometaanina ühistranspordis või restoranides energiaallikana (vt p 17). Kuna aga omavalitsused kasutavad selliseid võimalusi vähe ära ja neil ei ole piisavalt kontrolli jäätmevoogude ja nende käitlemise üle, on ekspertide⁷⁶ hinnangul vähe lootust, et biojäätmete käitus Eestis lähiajal paraneks.

89. Eestis on siiski positiivseks näiteks Tartu linn, kus alates 01.01.2020 kasutab kogu ühistransport kütusena vaid biometaani.⁷⁷ Tartu linna soov kasutada biometaani tuleneb eesmärgist vähendada transpordi keskkonnamõju. Keskkonnalubade kohaselt ei toodeta kasutatavat biometaani hetkel küll toidujäätmetest⁷⁸, kuid biogaasi tarnija on seda võimalust siiski maininud ja soovinud valdkonda teha ka uusi investeeringuid.⁷⁹ Seega on linna nõudlus tekitanud ka erasektoris huvi investeerida, et hakata olmejäätmete hulgas olevaid biojäätmeid käitlema.

90. Komposti ja biosütti kasutades on võimalik suurendada süsiniku sidumist ja parandada muldade viljakust ning ehk isegi luua riigile tulevikus võimalus kaubelda nn süsinikukvootidega ja teenida sellest tulu.⁸⁰

91. Teine oluline moodus turgutada biojäätmete ringlussevõttu on seada kohustus, et näiteks haljastusega seotud (riigi)hangetes osalejad kasutaksid biojäätmetest toodetud komposti. SEI Tallinna korraldatud uuringu⁸¹ põhjal on 22% hankijatest seadnud küll nõude, et kasutataks taaskasutatud või taaskasutatavaid materjale, kuid ei ole teada, et oleks nõutud biolagunevatest jäätmetest tehtava komposti kasutamist.

92. Keskkonnaministeerium tellitud uuringu⁸² kohaselt on biolagunevatest jäätmetest saadud materjalide kasutamine haljastuses ja karjäärade korrastamisel täiesti võimalik. Maanteeameti hinnangul ei ole aga biojäätmetest komposti kasutuselevõtt tee-ehituses majanduslikult põhjendatud, kuna komposti vedu on kallid ja Eestis on piisavalt

⁷⁵ Antti Niskanen, Joni Kemppi, 2019. [Biojäätmete eraldi kogumise ja käitlemise võimaluste analüüs jätkusuutlikumate lahenduste leidmiseks](#) (soome keeles). LCA Consulting Oy.

⁷⁶ Intervjuu Harri Mooraga (SEI).

⁷⁷ Tartu linna koduleht [Tartu linnaliinibussid sõidavad rohegaasiga](#) (09.01.2020).

⁷⁸ Ilmatsalu ja Vinni biogaasijaamadel, mille gaasi Tartu bussides kasutatakse, ei ole keskkonnalubade kohaselt õigus käidelda toidu- ja aiapäätmeid (koodiga 20 01 08, 20 03 01).

⁷⁹ Alexela koduleht. [Vinnis ja Ilmatsalus plaanitakse rohegaasi tootmist](#) (25.06.2020)

⁸⁰ W. P. van der Gaast, E. Spijker, 2013. [A review of carbon market development perspectives and biochar offset projects GHG accounting aspects](#). A publication of the Interreg IVB project Biochar: climate saving soils.

⁸¹ SEI, 2020. [Keskkonnahoidlike riigihangete analüüs](#).

⁸² Civitta, Alkranel, 2019. [Biolagunevatest jäätmetest ja/või reoveesetest saadud materjalide kasutamise võimalused haljastustööid hõlmavates riigihangetes ja karjäärade korrastamisel](#).

EJKL Kompetentskeskus on töötanud välja [komposti kasutamise juhised](#) põllumajanduses, aianduses, maastikukujunduses ja hobiaianduses.

Urmas Nemvaltsi karikatuur juhendmaterjalist

Kokkuvõtteks

mulda/pinnast, mida objektidele lähemal saab kasutusse võtta. Samas oleks just ehitushangete kaudu võimalik biojäätmetele kasutust leida.

93. Kolmas moodus oleks motiveerida põllumehi biojäätmetest toodetud komposti kasutama põllumajanduses. Seda saaks teha parema põllumeeste informeerimisega, aga ka näiteks põllumajandustoetuste kaudu, mis soodustaksid komposti kasutamist. Hetkel vastavaid toetusi maaelu arengukavas ei ole ning Maaeluministeerium ei näe ka vajadust biojäätmetest toodetud kompostile eraldi tähelepanu pöörata, kuigi nad nendivad, et komposti kasutamine põldudel aitaks parandada mulla omadusi.

94. Biojäätmete ringlussevõttu aitab edendada nõudlus biojäätmetest saadavate toodete järele, see tekitab motivatsiooni neid liigiti kokku koguda ja käidelda. Kuna biojäätmete käitlus ei ole majanduslikult üldjuhul veel kasulik, on riigil ja omavalitsustel võimalus anda nõudluse tekkele tõuge riigihangete või maaelu arengukava toetuste kaudu. Sel teel kasutatakse ära kasulikud toitained ning võimalus on saavutada ka muid eesmärke, näiteks majanduse kliimanetraalsus.

Biojäätmete käitlust käsitlevad Euroopa Komisjoni soovitused Eestile

95. Mitmed rahvusvahelised organisatsioonid, eesotsas Euroopa Komisjoniga on teinud Eestile ettepanekuid olmejäätmete, sh biojäätmete ringlussevõtu parandamiseks. Nendele on eelnenud analüüsid ja ka konsultatsioonid Eesti riigiasutustega.

96. Juba 2012. aastal tegi Euroopa Komisjon Eestile hulga ettepanekuid⁸³, mis aitaksid täita ELi jäätmedirektiivide eesmärke. Olulisemate probleemidena toodi seal välja jäätmehierarhiast kõrvalekaldumist (s.t vähene ringlussevõtt võrreldes ladestamise ja põletamisega), ebapiisavat olmejäätmete sortimist, puudulikku jäätmekäitluse administreerimist ja järelevalvet. Mitmed probleemid on samad ka kümnekond aastat hiljem.

97. Hetkel olulisim soovitus sisaldav dokument on 2018. aastal koostatud Euroopa Komisjoni varajase hoiatuse aruanne.⁸⁴ Jäätmete vähene ringlussevõtt ja valdkonna eesmärkide mittetäitmine võib Eestile tuua kaasa nn jäätmetrahvi. Selles dokumendis on toodud välja olulisemad struktuursed probleemid, mis pidurdavad jäätmete ringlussevõttu Eestis. Need on järgmised:

- regulatiivsed takistused, mis põhjustavad riigis ebakindlust. Muu hulgas ka asjaolu, et omavalitsustel on võimalus valida jäätmeeveo korraldamisel pakkumismenetluse korraldamise ja turupõhise konkurentsi vahel, mis on aeglustanud investeerimist sektoris;

⁸³ Euroopa Komisjon, 2013. [Roadmap for Estonia \(EE\)](#). 070307/2011/606502/SER/C2.

⁸⁴ Brüssel, 24.09.2018, SWD (2018) 416 final. Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele jäätmeid käsitlevate ELi õigusaktide rakendamise kohta, sh varajase hoiatamise aruanne liikmesriikidele, kelle puhul on ohus 2020. aastaks püstitatud olmejäätmete korduvkasutamiseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu eesmärgi täitmine. [Varajase hoiatamise aruanne Eesti kohta](#).

- liigiti kogumine ei ole veel tõhus, kuna vähe osutatakse ükselt-uksele-teenuseid ning kehtestatud on suured erandid kohustusest korraldada toidujäätmete kogumist ja kõik see kokku võib vähendada süsteemi üldist tulemuslikkust;
- laiendatud tootjavastutuse süsteem pakendite kogumisel ja käitlemisel ei ole lõimitud omavalitsuste jäätmekogumiste-teenustega;
- stiimulid jäätmeid eraldi koguda ei ole kodumajapidamiste jaoks piisavad ning jäätmetasud on liiga väikesed;
- puuduvad tulemuslikud vahendid, millega sundida omavalitsusi täitma jäätmete ringlussevõtu eesmärke;
- ei ole kehtestatud jäätmete põletamismaksu, millega suunata jäätmekäitlust jäätmete ringlussevõtu suunas.

98. Euroopa Komisjoni olulisemad soovitused nende probleemide lahendamiseks on esitatud lisa A. Lisatud on Riigikontrollile esitatud Keskkonnaministeeriumi kommentaarid (kohati lühendatud kujul) soovituste täitmise kohta.

99. Mitmeid Euroopa Komisjoni soovitusi ei ole ellu viidud või on seda tehtud osaliselt (vt täpsemalt lisast A). 2017. aasta jäätmeseaduse eelnõu⁸⁵ menetlemine jäi riigikogus pooleli, sh põhjusel, et kaasamine ei olnud piisav ning mitmed muudatused ei olnud huvirühmadele vastuvõetavad. Seetõttu tuli Keskkonnaministeerium 2019. aasta kevadel välja uue algatusega olmejäätmete ringlussevõtu tõhustamiseks. Toimused tutvustavad seminarid, koostati ettepanekud olukorra parandamiseks ja kaasati ka huvirühmasid.⁸⁶ Ka need ettepanekud ei jõudnud kuhugi, kuna leiti, et muudatuste elluviimiseks on vaja veel olukorda analüüsida ja mõjusid hinnata. Ka Keskkonnaministeeriumi vastustest (lisa A) on näha, et mitmetele Euroopa Komisjoni soovitustele soovitakse saada lisateavet Maailmapangalt tellitud jäätmevaldkonna tervikanalüüsist, mis peaks valmima alles 2021. aasta suvel.

100. Ka Euroopa Komisjoni 2019. aastal koostatud aruanne keskkonnapoliitika rakendamise kohta Eestis⁸⁷ kasutab suuresti varajase hoiatuse aruande tulemusi, kuid rõhutab seoses jäätmekäitluse problemaatikaga seda, et edendada tuleb jäätmete ringlussevõtu võimekust, et vähendada jäätmete põletamist ning tahke jäätmekütuse tootmist.

101. Pärast Maailmapanga tehtavat jäätmevaldkonna tervikanalüüsi ning hiljemalt 2024. aasta algusest kehtima hakkavat nõuet – koguda biojäätmeid eraldi ja tekkekohal – loodab Keskkonnaministeerium teha nn jäätmepöörde. Selle all on mõeldud struktuursete reformide jõustumist jäätmevaldkonnas, kus eeldatavasti on võimalik võtta kasutusele näiteks uudne reaalajas jäätmetekke ja jäätmekäitluse andmete kogumise süsteem

⁸⁵ [Jäätmeseaduse eelnõu 495 SE.](#)

⁸⁶ Kaupo Heinma, 29.05.2019. [Olmejäätmete ringlussevõtu tõhustamise ettepanekud](#); Keskkonnaministeerium, 31.05.2019. [Esialgused meetmed, kuidas suurendada olmejäätmete ringlussevõttu; Olmejäätmete liigiti kogumise ja ringlussevõtu väljapakutud meetmetele laekunud ettepanekud ja seisukohad.](#) (huvirühmade ettepanekud, 11.07.2019).

⁸⁷ Euroopa Komisjon, 2019. Komisjoni talituste töödokument. ELi keskkonnapoliitika rakendamise läbivaatamine 2019. aastal. [Aruanne Eesti kohta.](#) Brüssel, 04.04.2019, SWD (2019) 135 final (lk 3).

või rakendada jäätmete kaalu järgi maksmise süsteemi. Ka tuleb selleks ajaks rajada kirjeldatud eesmärkide saavutamiseks vajalik taristu ja toimima peab tõhusam jäätmete liigiti kogumine. Kindlaks peab olema määratud jäätmekäitluse valdkonna osapoolte, sealhulgas riigi roll.

Kokkuvõtteks

102. Viimastel aastatel on tehtud palju ettepanekuid olmejäätmete, sh biojäätmete ringlussevõtu parandamiseks, muu hulgas ka Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon ja Euroopa Komisjon. Mõned neist on ellu viidud, aga olulisi muutusi kaasa toovaid siiski mitte. Põhjuseks on olnud õigusaktide muutmise venimine või siis ka eri osapoolte kahtlus soovituste sobivuses. Sel põhjusel on Keskkonnaministeerium tellinud Maailmapangalt n-ö jäätmevaldkonna tervikanalüüsi, millele toetudes loodetakse vajalikud muudatused olme- ja ka biojäätmete käitlemise osas ellu viia.

/allkirjastatud digitaalselt/

Ines Metsalu-Nurminen
auditiosakonna peakontrolör

Keskkonnaministeeriumi ja Maaeluministeeriumi kommentaarid ülevaatele

Riigikontroll saatis ülevaate kommenteerimiseks Keskkonnaministeeriumile ja Maaeluministeeriumile. Keskkonnaminister saatis oma kommentaarid 22.02.2021 ja maaeluminister 18.02.2021.

Üldised kommentaarid auditiaruande kohta

Keskkonnaministeerium: Keskkonnaministeerium nõustub biojäätmete ringlussevõtu olulisusega ja ühtlasi sellega, et nii biojäätmete liigiti kogumise kui ka ringlussevõtu tase on olnud oodatust madalam. Biojäätmete liigiti kogumise edendamine ja ringlussevõtu suurendamine on üks Keskkonnaministeeriumi olmejäätmete valdkonna prioriteetidest.

Leiame, et biojäätmete liigiti kogumise arendamisega tuleb edasi liikuda võimalikult kiiresti, seetõttu näeb ka Riigikogu menetluses olev [jäätmeseaduse ja pakendiseaduse muutmise seaduse eelnõu 190SE](#) ette biojäätmete hõlmamist tekkekohalt liigiti kogumise või ringlussevõtuga kõige hiljemalt 2023. aasta lõpust, kuid alates uutest korraldatud jäätmeveo hangetest, mis toimuvad pärast seaduseelnõu jõustumist. See tähendab hanked, mis tehakse veel enne 2023. aasta lõppu ehk seaduses ette nähtud hiliseimat tähtaega. Samuti suhtume tõsiselt biojäätmete ringlussevõtu võimekuse arendamisse, mistõttu on see 2020. aastal ja 2021. aastal jäätmevaldkonna toetusvoorudes fookuses. Lisaks liigiti kogumisele ja ringlussevõtule on äärmiselt oluline leida kasutus- ja turustusvõimalusi kvaliteetsetele biojäätmetest valmistatud toodetele nagu näiteks kompost.

Ülevaate kokkuvõttes toob Riigikontroll välja, et Keskkonnaministeeriumil puudub kava, kuidas olmejäätmete ringlussevõtu olukorda kohe parandada. Ühtlasi lisatakse, et vaja oleks kohe arendada tulemuslikumalt ringlussevõtu võimsust, tekitada nõudlust biojäätmetest toodetavate saaduste järele ja edendada liigiti kogumist. Takistuseks leitakse, et biojäätmete ringlussevõtu olemasolevad ja kavandatavad võimalused ei ole piisavad, et võtta ringlusse kõik tekkivad biojäätmed (eelkõige toidujäätmed). Riigikontroll lisab, et toetama peaks tegevusi, mis aitavad kõige tõhusamalt biojäätmeid ringlusse võtta ning millega tagatakse neist saadud kvaliteetsete toodete kasutuselevõtt. Ülevaates lisatakse, et riigi toetus kodus kompostimisele on positiivne, kuna jäätmed ei jõua siis segaolmejäätmete sekka. Teisalt on oluline tagada, et kompostimine toimuks kvaliteetselt ja saadust ka kasutatakse.

Soovime eelnevate Riigikontrolli tähelepanekute täpsustuseks lisada, et Keskkonnaministeerium töötab igapäevaselt selle nimel, et pidevalt ja kohe olmejäätmete ringlussevõtu olukorda parandada. Näiteks jäätmekäitlust toetades on eesmärk toetada just selliseid tegevusi, mis aitavad jäätmeid, sealhulgas biojäätmeid, kõige tõhusamalt ringlusse võtta ning millega tagatakse neist saadud kvaliteetsete toodete kasutuselevõtt. Nimelt on SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) kaudu jäätmete ringlussevõtu toetades tingimuseks, et toimuma peab jäätmete ringlussevõtt ehk biojäätmete puhul peab saama neist kvaliteetne sertifitseeritud toode. Biolagunevatele jäätmetele on kehtestatud mitme keskkonnaministri määrusega nii-öelda jäätmete lakkamise kriteeriumid, mis tagavad lisaks toote kvaliteedile ka kontrollitud tootmisprotsessi. Selleks, et tõhustada biojäätmete kvaliteetset ringlussevõttu, on Keskkonnaministeeriumil 2021. aastal kavas koostöös turuosalistega selgitada välja, millised takistused on seni jäätmete lakkamise kriteeriumide rakendamisel esinenud ning kas on vajadus kriteeriume ajakohastada.

Toome välja, et KIKi toetusmeetme „[Jäätmete liigiti kogumise lahenduste toetamine kohalikes omavalitsustes](#)“, millele on ka Riigikontroll ülevaates viidanud ja mille kaudu oli võimalik taotleda toetust muu hulgas biojäätmete ringlussevõtuks vajalike vahendite soetamiseks. Paraku vastavaid taotluseid ei esitatud. Lisaks on hetkel avatud biojäätmetele ja reoveesetete keskenduv toetusvoor meetmest „[Jäätmete ringlussevõtt ja ettevalmistamine](#)“. Biojäätmete liigiti kogumisega seotud inventari ja ringlussevõtu toetamise soovime jätkata ka edasistes toetusvoorudes.

Soovime ühtlasi täpsustada ülevaate kokkuvõttes esitatud teavet toetusmeetmetest. Kokkuvõtte kirjeldab, et aastatel 2014–2020 suunati ringmajanduse valdkonda Euroopa Liidu raha ligikaudu 81 miljonit eurot, sellest 12 miljonit jäätmevaldkonda. Lisaks keskkonnaprogrammist Eesti maksumaksja raha 7,25 miljonit eurot. Täpsustame, et see 7,25 miljonit eurot oli samuti jäätmetele suunatud toetus. Hetkel võib ülevaatest jääda ekslik mulje, et 7,25 miljonit hõlmas kogu ringmajanduse valdkonda.

Rõhutame koostöö olulisust kohalike omavalitsustega. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus näeb ette, et kohaliku omavalitsuse üksused korraldavad oma haldusterritooriumil jäätmehooldust. Keskkonnaministeerium suhtleb kohalike omavalitsustega tihedalt, et pakkuda neile igakülgset tuge ja nõu tõstmaks jäätmehoolduse korraldamise kvaliteeti. Näiteks koostatakse kohalikele omavalitsustele alates 2020. aasta algusest kuukirju, kus jagatakse jäätmevaldkonda puudutavaid soovitusi ja kajastatakse päevakajalisi jäätmevaldkonna teemasid. Samuti külastavad Keskkonnaministeeriumi jäätmevaldkonna eksperdid kohalikke omavalitsusi, et arutada omavalitsusjuhtide ja keskkonna valdkonnaga tegelevate omavalitsuse spetsialistidega piirkondlikke probleeme ja võimalikke lahendusi. Lisaks keskendutakse koostöös Keskkonnaametiga sellele, et jälgida ja tõsta kohalike omavalitsuse jäätmehoolduseeskirjade ja hankedokumentide vastavust kehtestatud nõuetele.

Riigikontroll toob ülevaates välja, et mitmetele jäätmevaldkonna küsimustele soovitakse lahendusi Maaeluministeeriumi koostataval jäätmevaldkonna tervikanalüüsis, mis valmib 2021. aastal. Soovime lisada, et antud analüüs on väga tugev fookus ka biojäätmete liigiti kogumise ja ringlussevõtu tõhustamisel.

Maaeluministeerium: 1. Leiame, et aruande koostamisel oleks olnud asjakohane intervjuuerida ka põllumajandustootjate esindajaid. See oleks andnud parema ülevaate, kas ja milliste biojäätmetest tehtavate toodete (kompost, väetised jm) järele võiks põllumajandustootjatel huvi olla ning kui ilmneb, et huvi on leige, siis mille tõttu.

Uue rahastamisperioodi 2021–2027 ettevalmistuste käigus käsitlesime komposti ja muu orgaanilise materjali kasutamise teemat põgusalt keskkonnasõbraliku aianduse töögrupis. Põllumajandustootjad leidsid, et komposti kasutamine põllule laotamiseks ei ole kõrgete kulude (eelkõige transpordikulud) tõttu tasuv. Samuti leiti, et komposti kasutamist takistab ebakindlus selle kvaliteedi osas vaatamata sellele, et riik on välja töötanud biolagunevatel jäätmetest komposti tootmise nõuded. Biojäätmetest valmistatud kompost võib sisaldada nt mikroplasti, mis võib jõuda sealt edasi toiduahelasse ja potentsiaalselt inimeste toidulauale. Kompost, mis sisaldab mikroplasti, ei sobi kasutamiseks põllumajanduses, nagu nenditakse ka ülevaate punktis 52. Leiame, et enne komposti kasutamise soodustamist põllumajanduses on vaja veenduda selle kvaliteedis ja täielikus ohutuses ning seetõttu komposti kasutamise soodustamiseks ei piisa ainult toetusest.

2. Nõustume, et toetama peaks tegevusi, eriti lokaalseid lahendusi, mis aitavad biojäätmeid ringlusse võtta. Kuigi kompostimine on hetkel levinuim biojäätmete ringlussevõtu meetod, tuleks soodustada ka muid uuenduslikke lahendusi ja jäätmete

väärindamise meetodeid, nt pürolüüs, gaasistamine, biogaasi/metaani tootmine, ainete (väetised) ja kemikaalide (nt etanool, kütused, rasvhapped) tootmine. Maaeluministeerium plaanib seda ka teha, ettevalmistamisel on vastavate investeeringute toetamine nii ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava aastateks 2021–2027 kui ka taaste- ja vastupidavusraha (RRF) raames.

Juhime tähelepanu, et ülevaates märgitakse korduvalt (p 14, 58), et kõige keskkonnasäästlikum ja parem lahendus on biojäätmetest biogaasi/metaani tootmine, sest sel juhul saadakse jäätmetest kätte nii väärtuslik gaas, mida saab kasutada kohaliku taastuenergiaallikana, kui ka kääritusjääk, milles on alles toitained ning mida saab kasutada põllumajanduses. Meie arvates on biojäätmete ringlussevõtu viisi üle otsustamisel oluline võtta arvesse loodetavat keskkonnakasutust tervikuna.

3. Põllumuldade viljakust (sh orgaanilise süsiniku sisaldus) ja muud põllumuldade seisundit puudutavad küsimused on eelkõige Maaeluministeeriumi vastutusala. Oleme juba aastaid seda puudutavat poliitikat erineval moel toetanud (põllumeeste heade tootmispraktikate stimuleerimine, mullauuringud, mullaproovid, koolitused, trükised, nõuanne jm). Sellegipoolest leiame, et mullakaitse küsimused peaks Eesti riigis sisemiselt oluliselt enam tähelepanu pälvida.

Mulla orgaanilise süsiniku sidumiseks rakendavad põllumajandustootjad juba praegu mitmeid erinevaid häid praktikaid ning seda motiveeritakse ka maaelu arengukava toetuste kaudu. Leiame, et komposti suuremahuline vedu põldudele ei ole suurte transpordikulude tõttu siiski alati selle materjali kõige asjakohasem kasutamise viis. Lisaks on muld väga õrn ning taastumatu ressurs (kahju võib teha juba mainitud mikroplasti sisaldus).

Samas nõustume, et on mõistlik soodustada mineraalväetiste asendamist biojäätmete väärindamise kaudu toodetud väetistega ning seda teatud määral juba ka praktiseeritakse. Samuti on loomulik, et kohapeal toodetud teatud tüüpi komposti (eelkõige haljastusjäätmed) kasutamist tuleks veelgi enam soodustada, kuid see sobib meie hinnangul eelkõige koduaedadesse ja väiketootmisse (aiandusse).

4. Nagu eelpool juba märkisime, võiks toidujäätmetest toodetud komposti kasutada meie hinnangul eelkõige haljastuses, teedeehituses ja iluaianduses (sh taimede ettekasvatuse) ning puukoolides. Eesti turul on juba saadaval sellesarnased tooted (nt BioPlus). Ühtlasi nõustume aruande punktis 18 tooduga ja leiame, et turba kasutamisele alternatiivide leidmine on oluline ning selleks tuleks soodustada ka komposti kasutamist.

5. Punktis 65 räägitakse biogaasi tootmisest. Arusaamatu, miks on toodud välja biometaani tootmise potentsiaal.

6. Punktis 67 on välja toodud, et biometaani ja kääritusjäägi tootmiseks on plaanis kasutada uudset tehnoloogiat, mida Eestis ei ole varem kasutatud. Palume täpsustada, milline on see uudne tehnoloogia.

7. Punktis 72 on välja toodud „Praeguses õigusruumis on tekkinud olukord, kus põllumajandusjääke (sõnnik, rohtne mass jms), mida laotatakse põldudele, koostise poolest ei kontrollita, kuid muude jäätmete (reoveesete, toidujäätmed jms) töötlemise saadused läbivad range kontrolli. Kogu kompost, mida soovitakse kasutada põllumajanduses, aianduses, haljastuses jms, võiks olla kontrollitud, et tagada võrdsetel alustel selle konkurents.“ Punkti sisu jääb arusaamatuks – kas on mõeldud sõnnikust ja rohtsest massist saadavat komposti ning selle koostise nõudeid? Samuti pole päritolu ega koostise tõttu samaväärselt käsitletavat põllumajandusjäägid (sõnnik) ja jäätmekäitlussaadused (reoveesete).

8. Ülevaate punktis 90 on toodud välja biosöe kasutamine, mida ülevaates mujal mainitud ei ole. Kui tuuakse sisse ka biosöe kasulikkus, võiks olla see ka põhjalikumalt muudes osades käsitletud. Samuti vajaks täpsustamist, kuidas komposti ja biosütt kasutades on võimalik riigile luua võimalus kaubelda nn süsinikukvootidega ja teenida sellest tulu.

Ülevaate iseloomustus

Ülevaate eesmärk

Ülevaate eesmärk on kirjeldada, millised takistused on biojäätmete ringlussevõtul ning millele võiks vastutavad asutused edaspidi tähelepanu pöörata.

Ülevaate ulatus ja käsitlusviis

Ülevaates keskendutakse olmejäätmete koosseisus olevate biojäätmete probleematikale. Kirjeldatakse Keskkonnaministeeriumi tegevust biojäätmete tekke vähendamise ja ringlussevõtu edendamisel (kas riigil on ülevaate biojäätmete liigiti kogumise ja ringlussevõtuga seotud probleemidest ja nende põhjustest, milline on riigi visioon biojäätmete ringlussevõtu suurendamiseks ning kuidas aidatakse kaasa erinevatele uutele algatustele). Kirjeldatakse, kuidas on Keskkonnaministeerium ning teised seotud ministereeriumid ja ametid soodustanud biojäätmete ringlussevõttu.

Ülevaates ei käsitletud kõiki Riigikontrolli 2016. aasta olmejäätmete teemalise auditi probleeme. Keskenduti biojäätmetele kui ühele olulisematest jäätmetest olmejäätmete koosseisus ning Keskkonnaministeeriumi tegevustele seoses sellega. Omavalitsuste tegevuse puhul tugineti Keskkonnaministeeriumi, Keskkonnaameti ja ekspertide hinnangutele ning üheksa omavalitsuse selgitustele.

Metoodika

Ülevaate koostamisel viidi ellu järgmised tegevused:

- tutvuti erinevate Keskkonnaministeeriumi tellitud, aga ka muude, sh Euroopa Komisjoni, Euroopa Keskkonnaagentuuri, OECD jt korraldatud uuringute ja analüüsidega, nende lähteülesannetega, ning teadustöödega. Vaadati õigusakte ja nende muutmise eelnõusid (eelkõige jäätmeseadus ja selle alamaktid), tutvuti arengukavade ja muude strateegiliste dokumentidega (jäätmekava, ELi ringmajanduse tegevuskava, ELi roheline kokkulepe jt);
- jäätmestatistika kohta tehti päringuid jäätmearuandluse infosüsteemis (JATS) ja Keskkonnaagentuurile (KAUR);
- biojäätmete käitlusvõimsuste tuvastamiseks tehti päringuid keskkonnalubade infosüsteemis (KOTKAS) ja Keskkonnaametile;
- üheksa omavalitsuse (Türi vald, Järva vald, Hiiumaa vald, Saaremaa vald, Pärnu linn, Rõuge vald, Setomaa vald, Tartu vald, Keila linn) puhul selgitati, kas biojäätmed on hõlmatud korraldatud olmejäätmeveoga. Kui jah, siis millistel põhimõtetel (kas ainult tiheasutuses, alates mingi korterite arvuga kortermajades vms), kui ei, siis mis põhjusel.
- Intervjueeriti eri osapooli (vt tabel 1).

Tabel 1. Intervjueeritute nimekiri

Asutus	Intervjueeritavad
Keskkonnaministeerium	Kaupo Heinma, asekanstler Sigrid Soomlais, keskkonnakorralduse osakond, juhataja Kristel Kibin, keskkonnakorralduse osakond, nõunik Kerli Rebane, keskkonnakorralduse osakond, nõunik Made Saadve, keskkonnakorralduse osakond, nõunik Kertu Sappelkov, keskkonnakorralduse osakond, peaspetsialist Görel Grauding, keskkonnakorralduse osakond, peaspetsialist Marika Lillemets, keskkonnakorralduse osakond, peaspetsialist

Keskonnaamet	Reet Siilaberg, jäätmebüroo, juhataja Ahto Eesmäe, keskkonnatasude büroo, juhataja Katrín Kaare, jäätmebüroo, jäätme peaspetsialist Kristo Keevend, jäätmebüroo jäätmespetsialist Emma Krikova, kompleksloa büroo, juhataja Riina Vaht, kompleksloa büroo, kompleksloaspetsialist Inna Mihhailova, kompleksloa büroo, kompleksloaspetsialist
Keskonnaagentuur	Merike Liiver, andmehaldusosakond, peaspetsialist (jäätmetatistika) Marit Leevik, andmehaldusosakond, peaspetsialist (jäätmetatistika) Imre Aruoja, andmehaldusosakond, juhtivspetsialist (jäätmed)
Maaeluministeerium	Argo Peepson, teadus- ja arendusosakonna nõunik Katrín Rannik, maakasutuspoliitika osakonna juhataja Martti Mandel, põllumajanduskeskkonna büroo juhataja Sigmar Suu, taimetervise osakonna juhataja Ahto Tilk, põllumajandussaaduste tarneahela büroo peaspetsialist Pille Tammemägi, toiduohutuse osakonnajuhataja asetäitja
Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskus	Kertu Tiitso, juhatuse liige Danel Vessmann, töödejuhataja Terje Luure, keskkonnajuht
Stockholmi Keskkonnainstituut	Harri Moora, keskkonnakorralduse programmi direktor, vanemekspert
Eesti Maaülikool	Mait Kriipsalu, metsandus- ja maaehitusinstituut, professor
Jäätmevaldkonna konsultant	Matti Viisimaa
Jäätmevaldkonna konsultant	Peeter Eek
Eesti Ringmajandusettevõtete Liit / EJKL Kompetentsikeskus	Margit Rütelmann, tegevjuht
Türi Vallavalitsus	Urmas Kupp, majandusosakonna juhataja
Keila Linnavalitsus	Inge Angerjas, linnaaednik-keskkonnanounik

Ülevaate lõpetamise aeg

Ülevaate koostamiseks vajalikud toimingud sooritati ajavahemikul veebruar 2020 – oktoober 2020.

Ülevaate koostanud meeskond:

auditijuht Airi Andresson, audiitorid Sigrid Rajangu ja Alar Jürgenson ning vanemaudiitor Viire Viss.

Kontaktandmed

Ülevaate kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniüksusest
tel +372 640 0704 või +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee

Ülevaate elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Ülevaate kokkuvõte on saadaval ka inglise keeles.

Ülevaate number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on 2-1/80050/12.

Riigikontrolli postiaadress on:

Kiriku 2/4
15013 TALLINN
Tel +372 640 0700
riigikontroll@riigikontroll.ee

Riigikontrolli varasemaid auditeid olme-, sh biojäätmete valdkonnas

12.12.2016 – Riigi ja kohalike omavalitsuste tegevus olmejäätmete kogumisel ja taaskasutusse suunamisel

Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee

Lisa. Euroopa Komisjoni varajase hoiatuse aruande ettepanekud Eestile jäätmeid käsitlevate Euroopa Liidu õigusaktide rakendamise kohta ja Keskkonnaministeeriumi kommentaarid (02.10.2020)

Ettepanek	Keskkonnaministeeriumi vastus rakendamise kohta ⁸⁸
Kehtestada kohustuslikud eesmärgid kohalikele omavalitsustele (KOV) ringlussevõtuks või jäätmejääkidele (<i>residual waste</i>), sh võimalusega määrata trahve.	Soovitus ei ole ellu viidud , kuid teemat on käsitletud. Keskkonnaministeerium valmistas 2019. aasta kevadel ette olmejäätmete ringlussevõtu tõhustamise ettepanekute plaani, see hõlmas ka selle soovitusel elluviimist. 29.05.2019 toimus plaani avalik tutvustamine, kuhu oli kaasatud ka konsultatsiooniettevõtte Eunomia esindaja. Ettepanekute plaan saadeti huvigruppidele arvamuse avaldamiseks, laekunud ettepanekud on lisatud. Kuna ajaraam seadis omad tingimused, siis otsustati eraldi paralleelset jäätmeseaduse muutmise eelnõu mitte koostada, vaid keskenduda direktiivide ülevõtmise eelnõule. Mõjuanalüüside vajadusest tingitult otsustati teha taotlus Euroopa Komisjoni struktuurireformide toetusprogrammi (selle tulemusena on algatatud Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüs). Seega saame nende küsimuste lahendamiseks sisendit Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüsist ja jäätmevaldkonna tulevikuvisionist (n-õ jäätmekava uuring).
Õigusliku ebaselguse kõrvaldamine, mil moel KOVid jäätmeteenust võivad pakkuda. Eri lahendusi on vaja nii „vaba turu“ lähenemisviisi puhul, kus majapidamised võivad valida jäätmekogumisettevõtjate vahel, kui ka pakkumistel põhineva lähenemisviisi puhul, kus kõiki ühe valla majapidamisi teenindab üks pakkumise käigus valitud lepingupartner.	Soovitus ei ole ellu viidud , kuna Keskkonnaministeeriumi hinnangul jääb ebaselgeks, milles seisneb käesoleval hetkel õiguslik ebaselgus KOVide jäätmeteenuse pakkumise võimalustes. Korraldatud jäätmeveole ei kohaldata küll riigihangete seaduse §-s 12 sätestatud, kuid see ei puuduta käitluskoha või -kohtade määramist.
Maksu kehtestamine jäätmejääkidele (<i>residual waste</i>), et tõsta jäätmete kõrvaldamise (põletamise ja ladestamise) kulusid ja majanduslikult motiveerida ringlussevõttu. Maks peaks hõlmama nii ladestamise, põletamise kui ka muud käitlemise viisid, mis aitaks korduskasutada, korduskasutuseks ette valmistada, ringlusse võtta ja kompostida liigiti kogutud jäätmeid.	Soovitus ei ole ellu viidud . Keskkonnaministeeriumi hinnangul on tasud üks osa terviksüsteemist jäätmekäitluse ümberkorraldamisel. Soovime jäätmevaldkonnale läheneda struktuurselt ja seetõttu on tellitud ka erinevad analüüsid. Konkreetset ettepanekud jäätmetega seotud keskkonnatasude kohta selguvad, kui valmib Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüs 2021. aasta suvel.
Riiklike õigusaktide abil tuleks paremini rakendada jäätmete kogusest sõltuvate tasude süsteemi. Korraldada uuringuid ja katseid, et tagada kõige efektiivsema süsteemi väljakujunemine ja kasutuselevõtmine.	Soovitus ei ole ellu viidud . Soovitusel käsitletud teema on integreeritud muu hulgas Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüsi .
Välja töötada teenuste puhul kehtivad jäätmete kogumise üleriigilised miinimumnõuded, (koos kohalike ja piirkondlike asutustega), nt konteinerite suurus ja tüüp, kogumise sagedus, sõidukite tüüp, arvestades seejuures elamute tüüpe, asustustihedust, kliimat jms.	Soovitus on osaliselt ellu viidud . Koostatud on korraldatud jäätmeveo hankejuhend ja külastatud on omavalitsusi. Mitmed organisatsioonid on võtnud kasutusele jäätmekonteinerite tarvis soovitatud värvilahendused. ⁸⁹ Uuendamisel on olmejäätmete liigiti kogumise määrus, kuhu soovitatud värvilahendused lisatakse. Hetkel on eelnõu kooskõlastusringile saatmise ootel, kuna see on seotud eelnõuga 190SE. Euroopa Liidu tasandil algavad alates 2022. aastast arutelud kogu ELi hõlmava jäätmete liigiti kogumise ja märgistamise ühtlustatud mudeli kehtestamise teemal.
Kohalike omavalitsuste jaoks liigiti kogumise juhendite väljatöötamine minimaalsete teenusestandardite vormis.	Soovitus on ellu viidud .
Lua olmejäätmete töötlemise keskused (kasutades nii riigi kui ka ELi vahendeid), alustades valdadest, kus kogumisteenused on kõige eesrindlikumad (näiteks kus ükselt uksest liigiti kogumine toimib väga hästi), et selliste	Ebaselgeks jääb , milliseid töötlemiskeskusi on mõeldud. Samuti pole selge, kes soovitusel kohaselt sellised keskused rajama peaks. Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu on toetatud liigiti kogutud olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist ja ringlussevõttu. Äsja

⁸⁸ Loetavuse eesmärgil on Riigikontroll Keskkonnaministeeriumi vastuseid kohati lühendanud.

⁸⁹ Keskkonnaministeerium koos Rahandusministeeriumi, jäätmekäitlejate, kohalike omavalitsuste ja tootjavastutusorganisatsiooni esindajatega osales 2019. aastal avaliku sektori innovatsiooniprogrammis projektiga „Jäätmete liigiti kogumine“. Projekti käigus töötati välja jäätmete liigiti kogumise lihtsustamiseks värvilahendused ja lepiti kokku nende kasutusele võtmises.

<p>keskuste tõenäoline kasu oleks võimalikult suur. See võimaldaks määrata kindlaks parimaid tavasid ja kasutada neid näidiseks muudegi omavalitsuste territooriumil.</p>	<p>lõppes taotlusvoor, mille käigus sai küsida toetust jäätmete liigiti kogumise lahenduste toetamiseks omavalitsustes. Toetatakse jäätmejaamade rajamist, laiendamist ja inventari soetamist, sõidukite soetamist ning biojäätmete ringlussevõtuks vajalike vahendite soetamist, jäätmemajade rajamist ja inventari soetamist, tervikliku kogumissüsteemi soetamist ning kodukompostrite ja kodumajapidamises vajalike liigiti kogutud jäätmete konteinerite soetamist.</p>
<p>Kohustuslike nõuete kehtestamine biojäätmete sorteerimiseks ja kavandatud või olemasoleva käitlemistaristu kogumissüsteemidega kokkusobivuse tagamine.</p>	<p>Soovitus on osaliselt ellu viidud.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Kohalikel omavalitsustel on kohustus korraldada biojäätmete liigiti kogumine keskkonnaministri 16.01.2007. a määruse nr 4 „Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“ § 3 lõike 2 punktide 5 ja 6 ning § 4 lõike 12 alusel. ■ Kuivõrd see määrus ei ole seni omavalitsust kohustanud korraldama biojäätmete liigiti kogumist tekkekohalt, on kavandatud eelnõusse 190SE biojäätmete tekkekohalt liigiti kogumise korraldamist käsitlev säte: jäätmeseaduse §-iga 31.
<p>Meetmete võtmine, et ergutada kodumajapidamistes jäätmeid sortima, kaasa arvatud liigiti kogutud jäätmete suurem kokkukogumise sagedus segajäätmetega võrreldes.</p>	<p>Soovitus on osaliselt ellu viidud.</p> <p>Äsja lõppes toetuste taotlemine: raha sai küsida jäätmete liigiti kogumise lahenduste toetamiseks omavalitsustes. Toetatakse jäätmejaamade rajamist, laiendamist ja inventari soetamist, sõidukite soetamist ning biojäätmete ringlussevõtuks vajalike vahendite soetamist, jäätmemajade rajamist ja inventari soetamist, tervikliku kogumissüsteemi soetamist ning kodukompostrite ja kodumajapidamises vajalike liigiti kogutud jäätmete konteinerite soetamist. Toetusmäär on 90%. omavalitsuste huvi selle meetme vastu on olnud suur.</p> <p>Samuti on Keskkonnaministerium ja ka näiteks Keskkonnaamet tellinud teemakohaseid teavituskampaaniaid.</p>
<p>Kohalike omavalitsuste koostöö soodustamine taristu kavandamise ja/või teenuste hankemenetluste valdkonnas, et tagada mastaabisääst ja rahalise koormuse jagamine.</p>	<p>Koostööks Keskkonnaministeriumi hinnangul takistused puuduvad. Eksisteerib omavalitsusi, kes korraldavad korraldatud jäätmeveo ühishankeid. Keskkonnaministerium ei pea vajalikuks omavalitsuste autonoomiasse sekkumist.</p>
<p>Selgete ja ühtsete kommunikatsioonimaterjalide koostamine (teadlikkuse tõstmiseks).</p>	<p>Soovitus on osaliselt ellu viidud.</p> <p>Keskkonnaprogrammi ringmajanduse programmi alt on võimalik omavalitsustel toetust saada, et trükkida ja levitada omavalitsuses Keskkonnaministeriumi ja tema allasutuste koostatud jäätmevaldkonna teavitusmaterjale.</p> <p>Avaliku sektori innovatsiooniprogramm.</p> <p>Tellitud on jäätmevaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia ja selle elluviimise tegevuskava (2021–2022). Töö valmib detsembris.</p> <p>Teavitamine.</p>
<p>Tehnilise toe ja suutlikkuse suurendamise programmide korraldamine omavalitsuste jaoks riiklikul tasandil. Süsteemi loomine, mis annaks tehnilist abi KOVidele järgmistel teemadel:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. kogumisteenuste valimine; b. teenuste hanked; c. teenuste haldamine; d. teavituskampaaniad. 	<p>Soovitus on osaliselt ellu viidud.</p> <p>Paljud omavalitsused kuuluvad MTÜdesse, kes konsulteerivad jäätmevaldkonna tegevusi.</p> <p>Keskkonnaministeriumi keskkonnakorralduse osakond koostab ja edastab omavalitsustele alates 2020. a algusest kuukirju, milles jagatakse jäätmevaldkonda puudutavaid soovitusi.</p> <p>Keskkonnaministeriumi jäätmeekspertid külastavad omavalitsusi.</p> <p>Koostatud on juhendeid ja jagatud omavalitsustele teavituskampaaniate materjale.</p>
<p>Järelevalve ja aruandluse parandamine, tagades muu hulgas andmete kogumise omavalitsuse tasandil.</p>	<p>Soovitus on osaliselt ellu viidud.</p> <p>Eelnõu 190SE kohaselt antakse Keskkonnainspeksioonile pädevus teha haldusjärevalvet kõikide omavalitsuse jäätmehooldusega seotud haldusaktide õiguspärasuse üle.</p> <p>Toimuvad Keskkonnainspeksiooni kontrollid (nt jäätmekäitluskohtade üle).</p> <p>Omavalitsuse tasandil andmete kogumise teematikat käsitleb ka Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüs. Nimelt tehakse analüüsis soovitusi, kuidas andmete kogumist tõhustada.</p>

Allikas: Euroopa Komisjoni varajase hoiatuse aruanne, Riigikontroll